

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक

आनन्द भूमि

२०६९ मंसिर पूर्णिमा सकिमिला पुन्हि
वर्ष ४० अंक ८

बु.सं. २५५६
ने.सं. ११३३

The Ananda Bhoomi (Year 40, Vol. 8)
A Buddhist Monthly : Nov./Dec. 2012

प्रमुख सल्लाहकारः

भिक्षु मैत्री महास्थविर (प्रमुख, आ. कु. वि.)

सल्लाहकार : भिक्षु धर्ममूर्ति (कार्यवाहक प्रमुख, आ.कु.वि.)

व्यवस्थापक : भिक्षु अस्सजि, आनन्द कुटी विहार, ४२७१४२०

व्यवस्थापन सहयोगी : भिक्षु सरणंकर

वितरण तथा अर्थ : भिक्षु पियदस्सी

वितरण सहयोगी : विवेक महर्जन

लेखा व्यवस्थापन: सुरेश महर्जन, स्वयम्भू

आवरण डिजाइन/भित्री सेटिङ्ग : विनोद महर्जन

कम्प्युटर सज्जा : राजकुमार छुका, ख्वप

सम्पादन सहयोगी

भिक्षु वजिरजाण, बुद्धविहार भृकुटीमण्डप

सम्पादक/प्रकाशन संयोजकः

कोण्डन्य

बुद्धविहार भृकुटीमण्डप, ४२२६७०२

वितरणार्थ सहयोगीहरुः

बुद्धजयन्ती समारोह समिति (श्रीघ-), शाक्य वाच शप-बनेपा, अ. इन्द्रावती, सुश्री वीणा कंसाकार, सुश्री शकुन्तला प्रधान, श्रीमती केशरी वजाचार्य, सुवर्णमुनि शाक्य (भैरहवा), नरेश वजाचार्य (बुटवल), विद्यादेवी शाक्य (बुटवल), याम शाक्य (वेनी), सर्जु वजाचार्य, देवेन्द्र शाक्य (पाल्पा), उत्तमान बुद्धाचार्य (पोखरा), कृष्णप्रसाद शाक्य (बाग्लुङ्ग), विजय गुरुङ्ग (लमजुङ्ग) ।

मुद्रणः

आईडियल प्रिन्टिङ्ग प्रेस, ग्वार्को, ललितपुर, फोन: २१२०२३५

प्रकाशकः

आनन्दकुटी विहार

आनन्द कुटी विहार, स्वयम्भू, फोन: ४२७१४२०

का.जि.द.नं. ३४/०३४/०३५/म.क्षे.हु.नि.द.नं. ७/०६१/६२

बुद्धवचनमृत

तुम्हे हि किच्चं आतप्पं- अक्खातारो तथागता ।

पटिपन्न पमोक्खन्ति - भ्मायिनो मारबन्धना ॥

अर्थात् : काम त तिमिहरूले नै गर्नुपर्दछ, तथागतहरूले मार्ग देखाइदिन्छन्, त्यस मार्गको आचरण गरी ध्यानाभ्यासी भएर मारको बन्धनबाट मुक्त हुन्छ ।

छिमिसं हे थःथःगु ज्या यायेमाः, तथागतपिसं केवल लँपु जक क्याबी, ध्यान यायेगु लँपुइ वँह ध्यानी मारबन्धनं मुक्त जुइ ।

You yourself must strive the Buddhas only point the way, those meditative once who tread the path is released from the bonds of Mara.

- धम्मपद, २७६

सम्पर्क कार्यालय

आनन्द भूमि

आनन्द कुटी विहार संस्था, पो.ब.नं. ३००७, काठमाडौं ।

फोन: ४२७१४२०

E-mail : anandakutivihar@gmail.com
gkondanya@gmail.com, kondanya@soon.com
info@anandabhoomi.com

Website: anandakutivihar.com.np

www.anandabhoomi.com

वार्षिक रू. १५०/-

एकप्रति रू. २०/-

वार्षिक ग्राहक बनी सहयोग गरौं ।

सम्पादकीय

जनगणना-२०६८ मा बौद्धहरू घट्यो

नेपाल सरकार राष्ट्रिय योजना आयोग, केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले २०६८ को राष्ट्रिय जनगणना सार्वजनिक गरेलगत्तै यससँग सम्बन्धित विभिन्न क्षेत्रमा तरङ्ग पैदा हुनु स्वाभाविक हो । नेपालमा वि.सं. १९६८ सालदेखि जनगणना गर्ने कार्य प्रारम्भपछिको एकशताब्दीमा यस ११ औं जनगणना-२०६८ ले २,६४,९४,५०४ (दुई करोड चौसठ्ठी लाख चौरानबे हजार पाँचसय चार) जना नेपाली जनसंख्या पुगेको छ । सार्वजनिक गरिएको जनगणनामा नेपाली बौद्धहरू जनगणना ५८ को १०.७% (२४,४२,५२०) बाट घटेर ९% (२३,९६,०९९) जना मात्र अंकित गरिनुले विभिन्न आशंका पैदा हुनु स्वाभाविक हो । हिन्दूहरू अझ बढेर ८१.३% मा पुग्नु अनि अरुमात्र घट्नु जस्ता अविश्वसनीय तथ्याङ्कले समग्र तथ्याङ्कमै प्रश्नचिन्ह खडा भएको छ । विश्वसनीय आधार नभएकैले नेपाली आदिवासी जनजातीहरूको पहिचान, धर्म, भाषालाई समूल हत्या गर्ने उद्देश्यले अभिप्रेरित जनगणना-२०६८ प्रति गम्भीर आपत्ति-असहमति रहेको भनी नेपाल आदिवासी जनजाती महासंघले तथ्याङ्क विभाग घेराउ गरी प्रतिवेदन नै जलाएका छन् । बुद्धको जन्मभूमि राष्ट्र नेपालमा बौद्धहरूको जनसंख्या मात्र कमी हुनु वा प्रतिशतले घटेको देखाउनुमा सुनियोजित गन्धको अनुभूति हुनु स्वाभाविक हो । त्यसैले राष्ट्रिय जनगणनाप्रति बौद्धहरू सन्तुष्ट छैनन्, प्रकारान्तरले गम्भीर असहमति-आपत्ति प्रकट गर्नु स्वाभाविक विषय हो ।

राष्ट्रिय जनगणना-२०५८ को तुलनामा प्रकाशित ६८ को जनगणनामा पश्चिमाञ्चल तथा मध्यपश्चिमाञ्चल क्षेत्रमा बौद्धहरू संकटमा परेको देखिएको छ । हाल पश्चिमाञ्चलमा ८.२% (४,०२,४११ जना), मध्यपश्चिमाञ्चलमा २.८% (९८,८२४ जना), पूर्वाञ्चलमा ७.९% (४,५८,२९६ जना), मध्यमाञ्चलमा १४.७% (१४,०९,२६५ जना) र सुदुरपश्चिमाञ्चलमा १.१% (२६,३०३ जना) बौद्ध जनसंख्या रहेको छ भने जबकि जनगणना-५८ अनुसार पश्चिमाञ्चलमा ११.७% (५,३३,४८६ जना), मध्यपश्चिमाञ्चलमा ४.८% (१,३०,७१२ जना), पूर्वाञ्चलमा ७.९% (४,२०,२८५ जना), मध्यमाञ्चलमा १६.८% (१३,३९,४४० जना), सुदुरपश्चिमाञ्चलमा ०.९% (१८,६१५ जना) बौद्धहरूको जनसंख्या रहेको थियो । पाँच विकास क्षेत्रमा देखिएको बौद्ध जनसंख्याको उतारचढाव के कसरी भए ? तथ्याङ्कको नाउँमा मिथ्याङ्क हो वा तथ्याङ्क नै हो, यस विषयमा सम्बन्धित

बौद्धहरू अत्यन्त गम्भीर भएर रणनीतिक रूपमै अगाडि बढ्ने जमको गर्न सकिएन भने बौद्धहरूको भविष्य खतरामा पर्ने सुनिश्चित छ भन्दा अत्युक्ति नहोला ।

देशको राजनीतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक, भाषिक, शैक्षिक, आर्थिकजस्ता अधिकांश नीतिनिर्माण वा योजना तर्जुमा गर्नका लागि सूचनाको आधारभूमि भन्नु नै राष्ट्रिय जनगणनालागायतबाट संकलित हुने तथ्याङ्क हो । यो नै प्रकारान्तरले अर्को दश वर्षसम्मका लागि सूचना भण्डार हो । यसउसले अत्यन्त जनसरोकारी गम्भीर विषयलाई सम्बन्धित जो कसैले बेवास्ता गर्नु, हेलचेक्र्याई गर्नु, तोडमरोड पार्नु, जालभेल गरी सुनियोजित रूपमा चलखेल गर्नु, आफू अनुकूल लाद्नु दुष्प्रयत्न गर्नु अत्यन्त निन्दनीय एवं क्षोभको विषय हो । राष्ट्रिय जनगणनालाई विश्वसनीय पार्न नेपाल सरकारले सम्बन्धित निकायलाई स्वतन्त्र रूपमा परिचालन गर्न नसकिएमा टाढाबाटारूले परम्परागत एवं यथास्थितिवादी सोचअनुरूप सुनियोजित ढङ्गले सीमित धर्म, भाषा, जातिलगायत समूहको स्वार्थअनुकूल प्रभावित गर्ने कार्यलाई निरन्तर कायम राख्ने नै हुन्छ । यस्ता गम्भीर छलछाम-जालसाजी कार्यप्रति सम्बन्धित निकाय समयमै सजग हुनु आवश्यक देखिन्छ । अन्तरिम संविधानमा स्पष्ट उल्लेख भइसकेको धर्मनिरपेक्षअनुकूल राज्यव्यवस्था एवं संघीयताको मर्मलाई समेत प्रभावित पार्न समेत मिथ्याङ्कले प्रभाव पार्न सक्छ भन्ने तथ्यप्रति हामी समयमै सचेत हुनु जरुरी छ ।

जनगणनामा सही तथ्याङ्कका लागि यौटा स्वतन्त्र संयन्त्र निर्माण गर्नु आजको अपरिहार्यता हो । जनगणनाको परिणामप्रति असन्तुष्ट छ, असहमति छ, गम्भीर आपत्ति छ भने सम्बन्धित निकायमा ढोका घच्चच्याउन पुनरावलोकनका लागि संयुक्त रूपमा रचनात्मक पहलकदमीको सख्त जरुरत रहेको कुरालाई कसैले बिर्सनुहुँदैन । विरोधका लागि विरोध मात्र गर्नु, सरोकारिता देखाएको छ भनाउन हल्काफुल्का औपचारिकता निभाउनु, तत्काल एक दुईचोटी गर्ने विरोधसभा र विरोध वक्तव्यले प्रभावकारी हुने हो वा होइन, यसप्रति सम्बन्धित निकाय चनाखो हुनु अपरिहार्य देखिन्छ । रणनीतिक रूपमा कार्यगत एकतासहित संगठित भएर निरन्तर रूपमा अगाडि बढ्नसके निश्चित लक्ष्यप्राप्ति गर्न मार्गप्रशस्त हुने देखिन्छ, अन्यथा हाती आयो हाती आयो फुस्सा भनेजस्तै पो हुने हो कि !

(Signature)

विषय-सूचि

क्र.सं.	विषय	लेखक	पृष्ठ
१.	दुःखबाट मुक्ति कसरी ?	भिक्षु अश्वघोष	४
२.	धर्म के हो ?	कल्याण मित्र सत्यनारायण गोयन्का	६
३.	कुशल आचरणबाट मनुष्य जीवन सफल हुन्छ	लेकबहादुर शाक्य	९
४.	अवशेष नबलिको	रास जोशी	११
५.	वास्तविकता र बुद्ध	डा. गणेश माली	१३
६.	उनकै शब्दमा : बुद्ध को हुन् ?	कोण्डन्य	१६
७.	आधुनिक महाभिनिक्रमण	विनय कसजू	१७
८.	मनको आँखादेखि देख्न सकिने	ज्योति शाक्य, अनु. राज शाक्य	१८
९.	अहिंसा र जीवन	पुष्परत्न शाक्य	१९
१०.	बुद्धको अन्तिम यात्रा विवरण-१२	अनु. दुण्डबहादुर वज्राचार्य	२१
११.	चा जुझिं मनुत	हेरारत्न शाक्य	२४
१२.	Stray notes on Lumbini Politics	Harischandra Lal Singh	२५
१३.	बौद्ध गतिविधि		२७

यस वर्ष २०६५ मा हुने कथिनोत्सवको तालिका (कार्तिक १५-मंसिर १३ सम्म)					
गते	बार	विहार (कार्तिक महिनाको)	गते	बार	विहार (मंसिर महिनाको)
१५	बुध	संघाराम विहार, ढल्को	१	शुक्र	श्रीघः विहार, नघल
		बौद्धशान्ति विहार, चापागाउँ-बुलु	२	शनि	सुमंगल विहार, लुँखुसी
१६	बिहि	प्रणिधीपूर्ण विहार, बलम्बु	३	आइत	बौद्ध समकृत विहार, ख्वप
१७	शुक्र	ध्यानकुटी विहार, बनेपा	४	सोम	बोधिचर्या विहार, बनेपा
१८	शनि	अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध भावना केन्द्र, शंखमूल			रत्नविपश्यना विहार, सानो भन्याङ्ग
		मणिमण्डप महाविहार, पट्को ल.पु.	५	मंगल	बुद्धविहार भृकुटीमण्डप, काठमाडौं
१९	आइत	जितवन विहार, थानकोट	६	बुध	गण महाविहार, गणबहाल
२०	सोम	ज्ञानकीर्ति विहार, नयाँ बजार			दोम्बु विहार, बलम्बु
२१	मंगल	शाक्यसिंह विहार, थैना	७	बिही	पूर्वाराम विहार, धुलिखेल
२२	बुध	धापाखेल बुद्धविहार, ललितपुर	८	शुक्र	बुद्धभूमि महाविहार, टोखा
		शुभमंगल विहार, थानकोट	९	शनि	विश्वशान्ति विहार, नयाँ बानेश्वर
२३	बिहि	बौद्धजन विहार, सुनाकोठी	१०	आइत	सिद्धिपुर विहार, थसि
२४	शुक्र	धम्मावास विहार, खुसिबुं	११	सोम	सुवर्णछत्रपुर विहार, लुभू
२५	शनि	आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू			, खोकना
		पद्मसुगन्ध विहार, मजिपात	१२	मंगल	मनमैजु ध्यानकुटी विहार, मनमैजु
२६	आइत	पुण्योदय विहार, जल			आनन्दभवन विहार, स्वयम्भू
२७	सोम	चतुब्रह्म बुद्धविहार, मातातीर्थ	१३	बुध	यम्पि महाविहार, इबही
२८	मंगल	धर्मचक्र आश्रम, बागबजार			

नोट : कुनै कुनै विहारमा सीमितलाई मात्र निमन्त्रणा-दिवा कार्यक्रम हुनेछ ।

दुःखबाट मुक्ति कसरी ?

भिक्षु अश्वघोष

वैशाख पूर्णिमाका दिन सिद्धार्थ कुमारले चतुआर्यसत्य (दुःख छ, दुःखको कारण छ, दुःखको अन्त्य हुनसक्छ, दुःख अन्त्य हुने बाटो) लाई सही रूपमा बुझे बुद्धत्व प्राप्त गर्नुभयो, अर्को भाषामा भन्ने हो भने आत्मबोध गर्नुभयो । उहाँलाई अनौठो आध्यात्मिक शान्तिको अनुभव भयो ।

उहाँले सात हप्तासम्म बोधिवृक्ष (पीपलको रूख) मुनि बसी विमुक्तिसुख अनुभव गर्नुभयो । बोधिवृक्षको गुणस्मरण गर्नुहुँदै एक हप्तासम्म पूजा गरी कृतज्ञता प्रकट गर्नुभयो । सबैभन्दा पहिले उहाँले नबोलिकन सन्देश दिनुभयो । मतलब कृतज्ञ गुण सम्झनु पर्छ भन्ने गुणधर्मको प्रचार गर्नुभयो । त्यहाँबाट गौतम बुद्ध वाराणसी (बनारस) नजिक सारनाथमा जानुभई सर्वप्रथम कपिलवस्तुका पञ्चभद्रवर्गीहरूलाई धर्मचक्र प्रवर्तन गरी जीवनमुक्त गराउनुभयो । अर्थात् उनीहरू पनि आत्मबोध भए ।

त्यसपछि वाराणसीका यश नामक युवक धनाध्य सेठ पुत्र गृहस्थ जीवनदेखि विरक्तिएर घरबाट निस्की सारनाथ पुग्यो र गौतम बुद्धको सम्पर्कमा आए ।

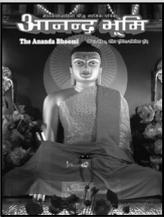
बुद्धले निर्देशन दिनुहुँदै भन्नुभयो- मानिसहरू धेरै अज्ञानी छन् । उनीहरूलाई दुःख छ र दुःखको कारण अज्ञानता र तृष्णा (जति भएपनि नपुग्ने स्वभाव) मनोप्रवृत्ति नराम्रो बानी हो भन्ने थाहा छैन । धेरै मानिसहरू शारीरिक र मानसिक रूपमा उत्पीडित छन्, मनमा शान्ति छैन । दुःखबाट कसरी मुक्त हुन सकिन्छ भन्ने विषयमा केही ज्ञान छैन । यस्ता अज्ञानीहरूलाई सुधार हुने कुरामा अनुकम्पा राखी मैत्रीपूर्वक सम्भाउनुपर्छ । कुनैपनि चीजमा आसक्त हुनुहुँदैन । महत्वाकांक्षी भएर आसक्त भएको खण्डमा दुःख भोग्नुपर्छ ।

बुद्धको तेजिलो अनुहार, शुद्ध चरित्र, राम्रो व्यवहार र व्यक्तित्व देखी उनी साह्रै प्रभावित भए । भौतिक सुखसम्पत्तिले सम्पन्न भए पनि मानसिक शान्ति नपाएका उनी बुद्धको सम्पर्कमा आएपछि बुद्धको नौलो मध्यममार्गको उपदेशद्वारा प्रभावित भए । मध्यममार्ग भनेको अति विलासी सुविधामुखि जीवन र अति दुःखी

जीवन भई ठीकको असल जीवन हो । बुद्धको अन्तर्मुखी हुनुपर्ने नौलो विषयना ध्यान अभ्यासद्वारा चित्त शुद्धगरी उनी अरहन्त (शुद्ध) भए अर्थात् जीवनमुक्त भए । उनका चारजना साथीहरू पनि यशलाई खोज्दाखोज्दै सारनाथमा भेट्टाए र यशपुत्रले आध्यात्मिक शान्ति लाभ गरेको कुरा सुनेर उनीहरू पनि बुद्धको सम्पर्कमा आए । बुद्धको नौलो उपदेश सुनेर आत्मबोध भए अर्थात् हृदय परिवर्तन भयो । उनीहरू पाँचै जना बुद्धको चेला भएको समाचार सुनेर उनका ५० जना साथीहरू चकित भए । उनीहरू त्यागी हुनुको रहस्य के हो भनी थाहा पाउन बुद्धसमक्ष पुगे । सबैजना धनाध्य वैभवशाली

थिए । उनीहरू सबै बुद्धको व्यक्तित्व र उपदेशबाट प्रभावित भएर बुद्धको अनुयायी बने । ती सबै पचास युवकले बुद्धको शिक्षा अन्तर्मुखी हुने साधना अभ्यास

यस अङ्क

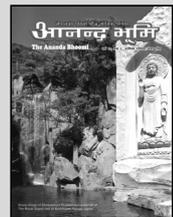

आनन्दभूमि

पढौ पढाऔ, समयमै वार्षिक ग्राहक बनौ

आनन्द कूटी विहार संस्था, पो.ब.नं. ३००७, काठमाडौं, फोन: ४२७१४२०
E-mail : anandakutivihar@gmail.com, anandakutivihar@ntc.net.np
gkondanya@gmail.com, kondanya@soon.com

गताङ्कमा

गरेर हृदय परिवर्तन गरे अर्थात् अर्हत्व प्राप्त गरे । मतलब शुद्ध निर्दोष व्यक्ति भई जीवन मुक्त भए ।

वर्षाकाल तीनमहिने उनीहरूलाई बुद्धले अरु बढि धर्मप्रचार गर्ने विधिसम्बन्धी तालिम दिनुभयो । सादा जीवन र उच्च विचारको व्यक्ति बने । यी साठी जना भिक्षुहरूले सही धर्मप्रचारक अभ्यासमा पूर्णता प्राप्त गरे । तीनमहिना वर्षावास पूरा भएपछि भगवान् बुद्धले उनीहरूलाई निर्देशन दिदै भन्नुभयो- 'भिक्षुहरू ! हामी सबै भव (संसार) बन्धनबाट मुक्त भयो । अब एकान्तमा नबसी समाजमा रहनुपर्छ र समाजको सेवा गर्नु छ । मानिसलाई असल बन्नसक्ने शिक्षा दिनुपर्छ । "चरथभिक्षवे चारिकं बहुजन हिताय, सुखाय" आदि, मध्य र अन्त्यसम्म कल्याण हुने धर्म प्रचार गर । मानिसहरू अज्ञानी छन्, स्वार्थी छन् । अज्ञानी मानिसहरूको हित सुखको लागि मैत्रीपूर्वक सत्य र असल शिक्षा प्रचार गर । म पनि धर्मप्रचार गर्न उरुवेले (बुद्धगया) तिर जान्छु ।

मानिसहरूलाई असल बन्नसक्ने धर्मको प्रचार गर्नेछु । बुद्धले निर्देशन दिनुहुँदै भन्नुभयो- मानिसहरू धेरै अज्ञानी छन् । उनीहरूलाई दुःख छ र दुःखको

कारण अज्ञानता र तृष्णा (जति भएपनि नपुग्ने स्वभाव) मनोप्रवृत्ति नराम्रो बानी हो भन्ने थाहा छैन । धेरै मानिसहरू शारीरिक र मानसिक रूपमा उत्पीडित छन्, मनमा शान्ति छैन । दुःखबाट कसरी मुक्त हुन सकिन्छ भन्ने विषयमा केही ज्ञान छैन । यस्ता अज्ञानीहरूलाई सुधार हुने कुरामा अनुकम्पा राखी मैत्रीपूर्वक सम्भाउनुपर्छ । कुनैपनि चीजमा आसक्त हुनुहुँदैन । महत्वाकांक्षी भएर आसक्त भएको खण्डमा दुःख भोग्नुपर्छ । यसबारे बोध हुने गरी धर्मप्रचार गर । धनाध्यहरू भिक्षु बनी दिलैदेखि शुद्ध त्यागी बनी बोध भएको देखेर भगवान् बुद्धलाई चित्त बुझ्यो । किनभने धेरैजसो धनाध्य व्यक्ति सम्पत्तिदेखि विरक्तिएर त्यागी बन्न आएकाले उनीहरूको त्यागचरित्रले सही धर्मप्रचार गर्न सघाउ पुऱ्याउने गर्छ । आज हाम्रो देशमा यही त्याग चरित्रको अभावले गर्दा नै जताततै भ्रष्टाचार, हत्या र हिंसा जस्ता दुर्घटनाहरू घटिरहेका छन् । त्यसैले यसप्रकारको तृष्णारूपी अज्ञानतालाई हटाउन भगवान् बुद्धको सही ज्ञानलाई अपनाउनु आवश्यक भइसकेको छ । यस शिक्षालाई प्रचारप्रसार गर्न लागिपर्नु हामी सबैको कर्तव्य हुन आउँछ ।

NDEP BANK

Licensed by NRB as "B" Category Institution

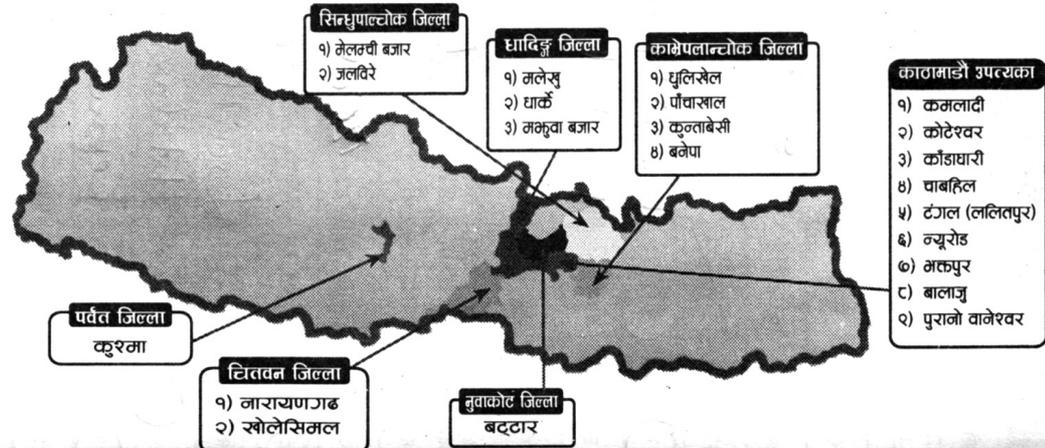
NDEP Development Bank Ltd.

एनडिडिपी डेभलपमेण्ट बैंक लि.

www.ndepbank.com

Corporate Office:
NDEP Building, 125 Bina Marg
Lal Durbar, Kathmandu, Nepal
Tel.: 4256717, Fax: 4253459

सरल, सुलभ तथा सुरक्षित बैंकिङ्ग सेवाको लागि हाम्रो सेवा केन्द्रहरू

सिन्धुपाल्चोक जिल्ला

१) मेलम्ची बजार
२) जलविरे

धादिङ्ग जिल्ला

१) मलेसु
२) धार्के
३) मकटुवा बजार

कामेपलान्चोक जिल्ला

१) धुलिसेल
२) पीचासाल
३) कुन्ताबेसी
४) बलेपा

काठमाडौं उपत्यका

१) कमलादी
२) कोटेश्वर
३) काँडाघारी
४) चाबहिल
५) टाँजल (ललितपुर)
६) न्यूरोड
७) मकपुर
८) बालाजु
९) पुरानो वानेश्वर

पर्वत जिल्ला

कुरमा

चितवन जिल्ला

१) नारायणगढ
२) रञ्जोसिमल

नुवाकोट जिल्ला

बदटार

धर्म के हो ?

✍ कल्याण मित्र सत्यनारायण गोयन्का

धर्म-जीवन जिउने कला हो । स्वयं आफू पनि सुखपूर्वक जीवन जिउने र अरुलाई पनि सुखपूर्वक जीवन जिउने दिने कला हो । सुखपूर्वक सबैजना रहन चाहन्छन् । सबैजना दुःखबाट मुक्त रहन चाहन्छन् । तर जबसम्म हामीलाई वास्तविक सुख के हो थाहा छैन, सुखलाई कसरी प्राप्त गर्ने भन्ने थाहा छैन तबसम्म हामी भूलो सुखको पछिपछि पागलभैँ दौडिरहन्छौं । वास्तविक सुखबाट टाढा रहेर धेरैभन्दा धेरै दुःखी हुन्छौं । आफू मात्र होइन अरुलाई पनि दुःखी बनाउँछौं ।

वास्तविक सुखमित्र शान्ति छ र आन्तरिक शान्ति विकारविहीन चित्तमा छ, निर्मल चित्तमा छ । विकारविहीन चित्तको अवस्था नै वास्तविक सुखशान्तिको अवस्था हो ।

अतः साँच्चैको शान्ति र साँच्चैको सुख उसैले भोग्न सक्छ, जसको निर्मल चित्त छ । जो जति विकामुक्त रहन्छ, त्यति नै दुःखमुक्त रहन्छ, त्यति नै जीवन जिउने कला जान्दछ, त्यति नै साँच्चैको धार्मिक बन्दछ । निर्मल चित्तको आचरण नै धर्म हो । यही जिउने कला हो । यस कलामा जो जति निपुण हुन्छ, ऊ त्यति नै बढी धार्मिक हुन्छ । धार्मिकको सही परिभाषा यही हो ।

प्रकृतिको अटूट नियम छ, जसलाई ऋतु भन अथवा धर्म नियामता भन, नाम जे भने पनि हुन्छ, यसले केही फरक पर्दैन । नियम के हो भने जसले जस्तो गर्नु, त्यसबाट त्यस्तै परिणाम आउँदछ । त्यस्तो गरेन भने त्यसको त्यस्तो परिणाम आउँदैन । यस नियम अनुसार जबजब हाम्रो मन द्वेष, दौर्मनस्य, क्रोध, ईर्ष्या, भय आदिले भर्दछ, तब-तब हामी ब्याकुल हुन्छौं । दुःखबाट पीडित हुन्छौं र सुखबाट वंचित रहन्छौं । जबजब हाम्रो मन यी विकारहरूबाट ब्याप्त हुँदैन तब-तब ब्याकुलताबाट मुक्त रहन्छौं । दुःखबाट संतापित हुनबाट बच्दछौं र आफ्नो सुख-शान्तिको मालिक बन्दछौं ।

जुन विद्याले विकारबाट मुक्त हुने सिकाउँदछ त्यही जीवन जिउने सही कला हो, त्यही शुद्ध धर्म हो । शुद्ध धर्मको स्वरूप मङ्गलमय र कल्याणमय हुन्छ । हामी जबजब विकारविमुक्त रहेर निर्मल चित्तले आचरण गर्दछौं तबतब हामी आफू त वास्तविक सुख-शान्ति भोग्दछौं, साथै अरुको

सुखशान्तिको कारण पनि बन्दछौं । यस्तो प्रकारले जबजब विकारग्रस्त भएर मैलो चित्तले काम गर्छौं तबतब हामीस्वयं संतापित हुन्छौं, साथै अरुको संतापको कारण पनि बन्दछौं । समाजको शान्ति भङ्ग गर्दैरहन्छौं ।

क्रोध, लोभ, वासना, भय, मात्सर्य, ईर्ष्या, अहंकार आदि मनका विकारबाट शिकार बनेर हामी हत्या, चोरी, व्यभिचार, भूठ, छल-कपट, चुगली, निन्दा, व्यर्थको कुरा, कटुवचन बोल्दछौं । जबजब यी क्रिया गरिन्छ तबतब आफू पनि संतापित हुन्छौं र अरुको संतापको कारण पनि बन्दछौं । मनमा विकार नभई कुनै शारीरिक अथवा वाचिक दुष्कर्म हुँदैन । तर मनमा विकार आउँदैंमा कायिक अथवा वाचिक दुष्कर्म हुनैपर्छ भन्ने छैन । प्राय प्रवल मनोविकार उत्पन्न भएर पनि आत्मदमन गरेर यस्ता कायिक र वाचिक दुष्कर्म गर्नबाट बच्दछौं । यसबाट प्रत्यक्षतः अरुको हानि हुन पाउँदैन, परन्तु दूषित मनोविकारबाट आक्रान्त भएर यदि मनमित्र-मित्र ब्याकुल भइरह्यौं भने मानसिक दुष्कर्म गरिरहन्छ । यबाट आफूलाई शान्ति हुँदैन र अप्रत्यक्षरूपमा अरुको शान्ति पनि भङ्ग गरिरहेको हुन्छ । हाम्रो मनको दूषित तरङ्गको वरपरको वातावरणलाई पनि प्रभावित पारिरहेको हुन्छ ।

जबजब हाम्रो मन विकार विमुख अर्थात् निर्मल हुन्छ, तबतब स्वाभाविक रूपले उसको चित्त स्नेह र सद्भावले, मैत्री र करुणाले भर्दछ । त्यस्तो समयमा हामी आफूले सुखशान्तिको अनुभव त गर्छौं नै अप्रत्यक्ष रूपमा अरुको सुख-शान्तिको कारण पनि बन्दछ । हाम्रो निर्मल चित्तको तरङ्गको आसपासको वातावरणलाई प्रभावित पारेर त्यसलाई पनि सक्दो निर्मल बनाइरहेको हुन्छ ।

त्यसैले आत्मदमन गर्नु, धर्मको सर्वाङ्ग सम्पूर्णता होइन तर धर्म-धारण गर्ने पहिलो पाइला यहीबाट शुरू हुन्छ । शुरूमा त संयमित भएर नै कायिक र वाचिक दुष्कर्मबाट विरत हुनुपर्छ । मानसिक दुष्कर्मबाट छुट्टी पाउनु भनेको नै मानसिक विकारबाट मुक्त हुनु हो । विकारविहीन निर्मल चित्तले स्वाभाविक रूपले नै मनबाट, वाणीबाट र शरीरबाट कुनै दुष्कर्म गर्न सक्दैन । त्यसैले मुख्य कुरा त आफ्नो चित्तलाई विकारबाट विमुक्त राख्नु हो ।

आफ्नो हरेक कर्मप्रति जागरूक रहेर नै मनलाई दोषमुक्त राख्न सकिन्छ । आफ्नो चित्त र चित्तका विकारहरूको प्रति जागरूक रहेर नै चित्तलाई विकारमुक्त राख्न सकिन्छ ।

त्यसलाई चाल नपाई मुर्छित रहेर हामी चित्तलाई कहिले पनि स्वच्छ राख्न सक्दैनौं, त्यसको निर्मलपनलाई कायम राख्न सक्दैनौं । आफ्नो चित्त र चित्तवृत्तिको निरन्तर निरीक्षण गर्दै रहने अभ्यास नै धर्म-धारण गर्ने सही अभ्यास हो । कुनैपनि कर्म गर्नुभन्दा अगाडि र गर्ने समयमा हामी जाँचौं कि यस कार्यबाट आफ्नो र अरुको मङ्गल हुन्छ कि अमङ्गल । यदि मङ्गल हुन्छ भने त्यो काम गर्ने, यदि अमङ्गल हुन्छ भने त्यो काम नगर्ने । यस प्रकार राम्ररी विवेकपूर्वक जाँचेर गरेको कामले सबैको मङ्गल नै गर्छ, त्यसैले त्यस्तो काम धर्ममय नै हुन्छ । यदि कहिले काँही असावधानपूर्वक, नजाँचिकन कुनै कायिक अथवा वाचिक दुष्कर्म हुनगयो, जसबाट आफ्नो र अरुको अहित हुनगयो भने पनि त्यसलाई लिएर प्रायश्चित्त गर्दै रुँदै फेरि कुनै अपराध ग्रन्थि नबाँदिउन्, चाँडैभन्दा चाँडै आफ्नो मिल्ने साथी साधक अथवा गुरुजनसँग भेटेर उनको सामू आफ्नो भूल बताएर स्वीकार गर्नु र त्यसको भारबाट मुक्त हुनु र भविष्यमा यस्तो घटना हुन नदिनु अधिक सावधान रहने संकल्प गर्नुपर्छ । चित्तप्रति पनि यस्तै जागरुक भइरहेन अभ्यास बढाउनु पर्छ । जबजब चित्तमा विकार जाग्दछ, त्यसै समय त्यसको निरीक्षण गर्नुपर्छ । साक्षीभावले त्यसको निरीक्षण गर्दा तयो दर्बल हुँदै हुँदै नष्ट हुनेछ । कहिलेकाँही त्यसको निरीक्षण गर्न पाएन र त्यसले हामीलाई दमन गन्यो भने पनि त्यसलाई सम्भेर रुने होइन, बरु अझ अधिक सावधान रहने संकल्प गर्नुपर्छ, जागरुक रहने अभ्यास गर्नुपर्छ । शुद्धधर्ममा प्रतिष्ठापित हुने यही नै एउटा वैज्ञानिक तरीका हो ।

जुन अभ्यासद्वारा आफ्नो कर्मप्रति जागरुकता र सावधानी बढ्छ, यही शुद्धधर्मको अभ्यास हो । जुन विधिद्वारा आफ्नो कर्म सुधार्ने चित्त निर्मलता प्राप्त हुन्छ, त्यही नै धर्मविधि हो ।

जब हामी आत्म-निरीक्षण गरेर आफ्नो अनुभवको आधारमा थाहा पाउँदछौं की प्रत्येक दुष्कर्मको कारण आफ्नो चित्तको फोहोरपन नै हो । कुनै न कुनै मनोविकारले हो । हामी जान्दछौं कि प्रत्येक विकारको कारण आफ्नो अहमप्रति उत्पन्न हुने गहन आसक्ति नै हो । जबजब आसक्तिको अंधोपनले यस 'म' को प्रति बढी महत्त्व दिएर यसमा ताँसिन्छ, तबतब संकुचित घेरामा आवद्ध भएर मन फोहोर गरेर कुनै न कुनै यस्तो काम गर्न पुग्छ, जस्को परिणाम अकुशल नै हुन्छ ।

आत्मनिरीक्षणको अभ्यासबाट स्वअनुभवको बलको आधारमा नै यो थाहा हुन्छ कि जबजब स्वार्थले अन्धो भएर विकारले ग्रस्त हुन्छौं तबतब अरुको अहित त गरिरहेका हुन्छौं

र आफ्नो स्वार्थ पूर्ति पनि गर्न सक्दैनौं । जबजब अन्धोपनबाट मुक्त रहन्छौं तबतब आफ्नो हित र अरुको हित दुबै गरिरहेका हुन्छौं । आफ्नो हित र अरुको हित हुने कर्म नै धर्म हो । जहाँ आफ्नो लाभ हुनुको साथ-साथै अरुको पनि लाभ हुन्छ, त्यही धर्म हुन्छ । जहाँ कसैको अनहित हुन्छ, त्यही अधर्म हुन्छ ।

हाम्रो सत्कर्म र दुष्कर्मले केवल हामीलाई मात्र सुखी अथवा दुखी बनाउँदैन । यस्तै हाम्रा साथी भाइलाई पनि प्रभावित पार्दछ । मनुष्यहरू समाजको अन्य सदस्यहरूका माफ रहन्छन् । उनीहरू समाजको अविभाज्य अङ्ग हुन् । उनीहरू समाजबाट प्रभावित भएका हुन्छन् र समाजलाई पनि मानिसहरूले केही हदसम्म प्रभावित पार्दछ । त्यसैले धर्म-धारण गरेर हामी जब नैतिक जीवन जिउँदछौं, दुष्कर्मबाट बचेर सत्कर्म गर्न लाग्दछौं तब हामी केवल आफ्नो मात्र भलो गरिरहेका हुँदैनौं अरुको भलो पनि गरिरहेका हुन्छौं ।

यस अमूल्य जीवनका लागि नै धर्म गर्नुपर्छ । यदि धर्मको अभ्यास गरेर जीवनको-मूल्य बढेन भने, यदि हाम्रो लोक-व्यवहारमा सुधार आएन भने, यदि हामी आफ्नो लागि र अरुको लागि मङ्गलमय जीवन जिउन सकेन भने यस्तो धर्म हाम्रो लागि के काम? कसैको लागि के काम? धर्म यसैको लागि हो कि हाम्रो पारस्परिक सम्बन्ध सुधियोस्, हामीमा व्यवहार कौशल आवोस् । परिवार, समाज, जाति, राष्ट्र र अन्तर्राष्ट्रियबीचको पारस्परिक सम्बन्ध व्यक्तिव्यक्तिबीचको सम्बन्धमा नै निर्भर हुन्छ । अतः शुद्धधर्म यही हो कि प्रत्येक व्यक्तिले यही यसै जीवनमा अरुसँग आफ्नो व्यवहार सम्बन्ध सुधार गरोस् । यसै जीवनमा सुखशान्तिपूर्वक जिउनको लागि धर्म हो । मृत्युपछि बादलभन्दा माथि कुनै अज्ञात स्वर्गमा जीवन जिउनका लागि होइन । मृत्युपछि पृथ्वीभन्दा तल अज्ञात नर्कबाट बच्नका लागि पनि होइन । हामीभित्र निहित स्वर्गको सुखभोग्नका लागि हो । हामीभित्र समय-समयमा नारकीय अग्निजल उर्लिन्छ त्यसलाई शान्त गर्नका लागि त्यसबाट बच्नका लागि हो । धर्म यसै जीवनका लागि हो । यसै लोकका लागि हो । वर्तमानको लागि हो । जसले आफ्नो वर्तमान सुधार्छ उसलाई भविष्यको चिन्ता गर्नु जरुरी छैन । उसको भविष्य स्वतः सुध्रिन्छ । जसले लोक सुधार्छ, उसलाई परलोकको चिन्ता गर्नु पर्दैन । उसको परलोक स्वतः सुध्रिन्छ । जसले आफ्नो वर्तमान सुधार गर्न सक्दैन, आफ्नो वर्तमान लोक सुधार गर्न सक्दैन र केवल भविष्यका आशा गरेर बस्दछ भने उसले आफूलाई नै धोका दिएको हुन्छ । आफ्नो वास्तविक मङ्गलबाट वंचित हुनपुग्छ । शुद्ध धर्मबाट टाढा हुन

पुग्छ । धर्म अकालिक हुन्छ अर्थात् धर्म यसै समय यसै जीवनमा फल दिने हुन्छ । धर्मको नाममा अनुष्ठान गरेर त्यसको लाभ यसै जीवनमा प्राप्त भएन, विकार विहीन निर्मल चित्तको वास्तविक सुख यसै जीवनमा पाएन भने बुझ्नुपर्छ कि हामी धोकामा छौं । शुद्धधर्मबाट वंचित भइरहेका छौं । धर्म सबैलाई यसै जीवनमा सुखशान्ति दिलाउनका लागि हो । आँखाभन्दा धेरै टाढा सुदूर भविष्यको निरर्थक चिन्ताबाट मुक्त हुनका लागि हो । यही धर्म हो । यही धर्मको शुद्धता हो । यही शुद्धधर्मको जीवन हो, जुन सबैका लागि आवश्यक छ ।

धर्म सबैका लागि आवश्यक छ । त्यसैले शुद्धधर्मको सम्प्रदायसँग कुनै सम्बन्ध छैन, कुनै लेनदेन छैन । शुद्धधर्मको मार्गमा हिँड्ने व्यक्ति जब धर्मपालन गर्दछ तब कुनै सम्प्रदायको थोत्रो रीति-रिवाज पूरा गर्नका लागि होइन । कुनै मिथ्या अन्धविश्वासजन्य रूढिपरम्पराको शिकार बनेर फकीर बन्नका लागि होइन । शुद्धधर्मको अभ्यास गरेर आफ्नो जीवनलाई सुखी र स्वस्थ बनाउनका लागि नै धर्मको पालन गर्दछ । धार्मिक जीवन जिउनका लागि धर्मलाई राम्ररी सम्भरे-बुभरे, त्यसबाट आत्म-कल्याण र परकल्याण हुने हुनाले नै त्यसको पालन गर्नुपर्छ । धर्मलाई नबुझीकन अन्धविश्वास गरेर अथवा कुनै अज्ञात शक्तिलाई सन्तुष्ट र प्रशन्न बनाउन अथवा उसको भयबाट आशंकित र आतंकित भएर धर्मको पालन गर्ने होइन । धर्मको पालन दूषणहरूको दमन गर्नका लागि मात्र होइन बल्कि प्रज्ञापूर्वक त्यसको शमन गरेर जरासम्म उखाल्नका लागि हो । धर्मको पालन आफ्नो लागि मात्र होइन बहुजनको हित-सुखका लागि, मङ्गल कल्याणका लागि र बहुजनको स्वस्ति-मुक्तिका लागि हो ।

धर्मको पालन यही बुभरे पालन गर्नु पर्छ कि धर्म सार्वजनीन छ, सर्वजनहितकारी छ, कुनै सम्प्रदाय तथा वर्ग विशेष अथवा जाति-विशेषले बाँधिएको छैन । यदि यस्तो भएमा धर्मको शुद्धता नष्ट हुन्छ । धर्म तबसम्म शुद्ध हुन्छ जबसम्म सार्वजनीन हुन्छ, सार्वदेशिक हुन्छ र सार्वकालिक हुन्छ । धर्म सबैका लागि एकैनाशको हुन्छ, सबैका लागि कल्याणकारी छ, मङ्गलकारी र हित-सुखकारी छ । धर्म सबैले सहजपूर्वक नहिचकिचाई ग्रहण गर्न योग्य हुन्छ ।

शुद्ध वायुमण्डलमा रहेर शुद्ध, स्वच्छ हावा सेवन गर्नु, शरीर स्वच्छ राख्न सफा सुकिलो लुगा लगाउनु, शुद्ध र स्वच्छ सात्त्विक खानाखानु मलाई आवश्यक छ किनभने यो मेरो लागि हितकर छ । त्यस्तै प्रकारले यस्तो गर्नु मेरो लागि मात्र होइन सबै जाति, सबै वर्ग तथा सबै सम्प्रदायका मानिसहरूका लागि समानरूपले हितकर छ । यदि कोही

व्यक्ति अशुद्ध, अस्वस्थ वातावरणमा रहन्छ र गन्हाउने, विषालु वायुसेवन गर्छ आफ्नो शरीर र वस्त्र मैलो राख्छ, अस्वच्छ दुषित भोजन गर्छ भने आफ्नो स्वास्थ्यको लागि हानि गरिरहेको हुन्छ, रोगी र दुःखी रहन्छ । यो नियम सार्वजनीन छ । कुनै एक विशेष जातिको लागि कुनै एकजना विशेष व्यक्तिको लागि मात्र लागू हुँदैन । ठीक यस्तै प्रकारले जब कोही आफ्नो मनको विकारद्वारा विकृत रहन्छ भने व्याकुल अवश्य हुन्छ । उसको वात-पित्त-कफ आदिमा विषमता हुन्छ । उ रोगी हुन्छ । स्वास्थ्य विज्ञानका सामान्य नियम सबैको तन र मनमा समान रूपले लागू हुन्छ । प्रकृतिले यो हेर्दैन कि यो नियमलाई पालन नगर्ने व्यक्ति को हो, कुन जातिको हो, कुन सम्प्रदायको हो ? प्रकृति कुनै सम्प्रदाय विशेषको व्यक्तिलाई मात्र कृपा गर्दैन न कुनै अन्य सम्प्रदायको व्यक्तिलाई कोप गर्छ । मलेरिया मलेरिया नै हो । यो न हिन्दू हो, न बौद्ध हो, न जैन हो, नर पारसी हो, न मुस्लिम हो, न ईसाई हो । यस्तै प्रकारले क्रोध, ईर्ष्या, द्वेष आदि विकार न हिन्दू हो, न बौद्ध हो, न जैन हो, न पारसी हो, न मुस्लिम हो, न इसाई हो । त्यस्तै यसबाट विमुक्त रहनु पनि न हिन्दू हो, न बौद्ध हो, न जैन हो, न पारसी हो । विकारबाट विमुक्त रहनु शुद्धधर्म हो । त्यसैले शुद्धधर्म नै हो ।

धर्म एउटा आदर्श जीवन-शैली हो, सुखपूर्वक रहने एउटा पावन पद्धति हो । शान्तिप्राप्त गर्ने निर्मल विद्या हो । सबैको कल्याण गर्ने आचारसंहिता हो जुन सबैको लागि हो ।

शीलवान, समाधिवान, प्रज्ञावान हुनु के बौद्धहरूको मात्र धर्म हो, अरुहरूको धर्म होइनन् ? वीतराग, वीतद्वेष, वीतमोह हुनु के जैनहरूको मात्र धर्म हो ? अरुहरूको होइनन् ? स्थितप्रज्ञ अनासक्त जीवनमुक्त हुनु केवल हिन्दूहरूको मात्र धर्म हो ? अरुहरूको होइनन् ? प्रेम र करुणाले ओतप्रोत भएर सेवा गर्नु केवल ईसाइहरूको मात्र धर्म हो ? अरुहरूको होइन ? के जात-पात को भेदभावबाट मुक्त रहेर सामाजिक समताको जीवन जिउनु मुसलमानहरूको मात्र धर्म हो ? अरुहरूको होइनन् ? धर्मपालनको मुख्य उद्देश्य असल मानिस बन्नु हो । असल मान्छे बनेपछि असल हिन्दू, असल बौद्ध, असल जैन, असल मुसलमान, असल ईसाई बनिहाल्छ । यदि असल मान्छे नै बन्ने सकेन भने बौद्ध एर पनि के गर्ने ? हिन्दू, जैन, ईसाई, मुसलमान आदि भएर पनि के गर्ने ?

धर्मको यस शुद्धतालाई राम्ररी बुझौं, त्यसलाई धारण गरौं । हामी सबैको जीवनमा शुद्धधर्म जागोस् । सार हीन बोभको अवमूल्यन हुनुपर्छ, उन्मूलन हुनुपर्छ । शुद्ध सारको सही मूल्यांकन हुनुपर्छ, प्रतिष्ठान हुनुपर्छ । शुद्धधर्म जीवनको अङ्ग हुनुपर्छ । यसैमा हाम्रो साँच्चिकैको कल्याण, साँच्चिकैको मङ्गल समाएको छ ।

कुशल आचरणबाट मनुष्य जीवन सफल हुन्छ

✍ लोकाबहादुर शाक्य

दृढतापूर्वक बोधिचित्त ग्रहण गरेपछि बोधिसत्त्वको शिक्षा राम्ररी पालन गर्न सक्नुपर्दछ । अनि कहिले पनि उलङ्घन नहोस् भनेर प्रयास गरिरहनु पर्दछ । यसको लागि जहिले पनि सावधान तथा आलस्यरहित भएर रहनु पर्ने कुरा बिर्सनु हुँदैन । बोधिसत्त्वको शिक्षा भनेको षट्पारमिता (दान, शील, क्षान्ति, वीर्य, ध्यान, प्रज्ञा) को अभ्यास, चतुर्ब्रह्म विहार (मैत्री, करुणा, मुदिता, उपेक्षा) को भावना आदि हो । फेरि प्रज्ञापारमिताद्वारा त्रिकोटी परिशुद्ध दान, शील आदिको अनुष्ठान गरिरहने जस्तो काम कुराले नै बोधिप्राप्त भइरहन्छ । माथि उल्लेखित मैत्री आदि ब्रह्मविहार र अरू पारमिता, अपरिमित, जनकल्याण, सत्त्वपरिपाक तथा क्षेत्र परिशुद्धि गरिरहन्छ । अनि पुण्यसम्भार पूर्ण भएपछि अन्तमा बुद्धत्व प्राप्त हुनेभयो ।

बोधिचित्त हुनेले पहिले नै राम्ररी विचार गरेर कामकुरो शुरु गर्ने भएकोले आफ्नो प्रतिज्ञा अनुसार आचरण र कर्म गरेर कामकुरो पूर्ण गरिन्छ । यो भनेको जगतलाई दुःखमुक्त गर्ने दुर्गति र अभावले पीडित सत्त्वहरूको उद्धार गर्ने, क्लेश निवारण गर्ने साथै अज्ञानीहरूलाई सम्झाईबुझाई परिशुद्ध गर्ने आदि प्रयास भयो । यस्तो सुकर्मलाई अनुत्तरसुख पनि भनिन्छ । अझ अनुत्तरसुख भनेको लौकिक अभ्युदय (उन्नति) र निश्रेयस् (मोक्ष) हो । पहिले प्रतिज्ञा गरेर शुरु गरेको कामकुरो श्रद्धा तथा मेहनतपूर्वक काम गरेर पूर्ण गर्नु

नाम कहलिएकै ध्यानीले लेख्नुभएको पुस्तक विमोचन गरेको बखत प्रमुख अतिथिले आफूलाई धर्मको ज्ञान छैन, अध्ययन पनि छैन भनेर बोल्नुहुँदा श्रोता वर्गलाई ताजुब लागेको पनि देखियो । अझ एकपटक वहाँकै पुस्तक विमोचन गरेको बखत अध्यक्षता ग्रहण गर्नुभएका महानुभावले ध्यानी लेखकमा वितिसकेका धर्मपत्नीको आसक्त भएको छ भन्ने कुरा बोल्नुभयो भने विमोचित पुस्तकमा पनि सो कुरा उल्लेख भएको पाइन्छ ।

पर्ने बिर्सनु भएन । यसको साथै सम्पूर्ण कामकुरो पूरा गर्न, सक्षम, निरोगी, खानेपिउने सामान सम्पन्न पनि हुनु पर्दछ । फेरि अलिस भएर कामकुरो पूरा गर्न सक्दैन । अकुशल काम गन्यो भने पछि दुर्लभ मनुष्य भएर जन्मन पनि सक्दैन । त्यसैले सर्वप्रकारले शुभकर्म गर्नु पर्दछ ।

कम मात्र पाप गरेपछि अवीचिमा रहनु पर्ने हुन्छ । अनादि जन्मदेखि जम्मा भइरहेको पापले सुगतिमा पर्न सक्दैन । अनि देवमनुष्य आदि जुनी प्राप्त गर्ने कल्पना गर्न सक्दैन । कुनैपनि पाप भोगिरहँदा चित्त,

दुःखकष्ट र क्लेशबाट आकुलव्याकुल भइरहने भएकोले प्रायः अशुभकर्म भइरहन्छ । शुभकर्म सम्भन मुशिकल हुन्छ । फलस्वरूप पापको चक्रव्यूह निस्कन नसकी भन् खाडलमा खसिरहन्छ । यस कुरा चिन्तन मनन गरेर दुःख नहुने पार्न आजैदेखि नै प्रयत्नपूर्वक कुशलधर्ममा दृढ भएर लाग्नु पर्दछ । चित्तमा पापकर्म गर्ने संकेत आउनासाथ बन्द गर्नु पर्दछ । जसले पछिको दुःखको चिन्तन गरेर शिघ्र उपाय गर्दछ । त्यो मात्र बुद्धिमान हुनेभयो । जसले दुर्लभक्षण सम्पत्ति अथवा मनुष्य जीवन लिएर पनि

कुशलधर्म वृद्धि गर्ने प्रयास गरेन भने ठूला आत्मबञ्चना हुन्छ अर्थात् आफ्नो लागि आफै धोकेबाज हुन्छ ।

दुर्लभ हितभूमि मनुष्य जीवन लिएर यही जीवनमा कल्याणमित्र, गुरु आदिको सम्पर्कबाट सबै प्रकारको लौकिक तथा लोकोत्तर हित र सुखको सम्पादन गर्न सकिन्छ । यस्तो वातावरण भए पनि कहिले तृष्णा, राग, द्वेष आदि क्लेशरूपी शत्रुहरू आउने पनि हुन्छ । यस्तो अवस्थामा रीस नराखी चित्तलाई सम्हालेर सहनशील भएर आफूलाई आफैले

स्मरण गराएर सुधार गर्नु बिर्सनु भएन । अनि अकुशल काम कुरा पन्छाएर कुशल मङ्गल सेवाको कामकुरा गर्ने प्रयास गर्नु पर्दछ । यसको साथै मैत्री करुणा समान भावना प्रकट गरी चित्त निर्मल गरेर अग्रसर हुने प्रवृत्ति हामीभित्र विकास गर्नु पर्‍यो । कुनै धेरै ध्यानचर्या गरिरहने पनि आफू मात्र तरेर जाने मनसाय भएको पनि देखिन्छ । अनि प्राणीउपर कल्याणकारी काम गर्नु पर्दछ भन्नेलाई महायान चर्या गर्नेले मात्र यस्तो मनसाय राख्दछ भन्ने पनि छ । कसैले महायान सिद्धान्त छैन भनेर भनेको पनि सुनियो । अफ अरुसँग सम्पर्क नराखी एकलव्य भएर समाजलाई वास्ता नगर्ने ध्यानी पनि देखिन्छ ।

एकपटक नाम कहलिएकै ध्यानीले लेख्नुभएको पुस्तक विमोचन गरेको बखत प्रमुख अतिथिले आफूलाई धर्मको ज्ञान छैन, अध्ययन पनि छैन भनेर बोल्नुहुँदा श्रोता वर्गलाई ताजुब लागेको पनि देखियो । अफ एकपटक वहाँकै पुस्तक विमोचन गरेको बखत अध्यक्षता ग्रहण गर्नुभएका महानुभावले ध्यानी लेखकमा बितिसकेका धर्मपत्नीको आसक्त भएको छ भन्ने कुरा बोल्नुभयो भने विमोचित पुस्तकमा पनि सो कुरा उल्लेख भएको पाइन्छ । ध्यानचर्याको पवित्र लक्ष्य भनेको अनित्य, दुःख र अनात्मको सिद्धान्तलाई चिन्तन मनन गरेर कुनैपनि विषयमा आसक्त हुन नहुने चर्या बोध गरी आचरण गर्नु हो साथै शील, समाधि र प्रज्ञा बोध गरेर दिलैदेखि चर्या गर्नु हो । बुद्धो भवेयम् जगतो हिताय अनुसार सिद्धार्थ आफू तरेर जाने मनसायले नभई प्राणीहरूलाई हित गर्नुको निमित्त नै बुद्ध हुनुभएको यथार्थ कुरो बोध गर्नुपर्‍यो ।

कहिले राग (काम) उत्पन्न भयोकि घनिष्ठमित्र जस्तो अपनाउने पनि गर्दछ । अनि सुख सामग्री मिल्यो भनेर भ्रम पनि हुन्छ । अफ यस्तो रिस उत्पन्नहुँदा अरु खतराबाट बच्ने चेष्टा हो भनेर भ्रम पनि हुँदोरहेछ । यसको फलस्वरूप राग, द्वेष मोह आदिलाई इष्ट भनेर विचार गर्ने वातावरणमा पनि पुग्दछ । यसको परिणाम भनेको दुःखको कारण सामग्रीहरू मिलाउने जस्तो हो, यस्तो नचाहिँदो

परिस्थितिबाट छलेर धोका दिने पनि गर्दोरहेछ । बाहिरको शत्रु त केहि समयको निमित्त मात्र हो । भित्रको क्लेशरूपी शत्रुलाई दबाउने उपाय गरेन भने अनन्त कालसम्म पनि पीडा भइरहन्छ । उीहरूलाई सहनशील भएर पालिराख्ने बुद्धिमानी होइन । धर्माचरणको अर्थ नै यस्तो क्लेश जानेर प्रयत्नपूर्वक नाश गर्नु हो । त्यसैले भित्र दिलदेखि चिन्तन मनन गरेर सचेत भई भ्रमबाट बच्न ध्यानको गम्भीर लक्ष्य भनेर बोध गरेर प्रयोग गर्नु पर्छ । अनि मात्र राग, द्वेष, मोह, अहंकार, ममकारबाट बचेर कुशल मार्गतिर अग्रसर हुन समर्थ हुने हुन्छ ।

जुनसुकै धर्म पनि अहिसावादी भएपनि देवताको नाममा पशुबलि अर्पण गर्ने प्रथा बाँकी छ । पशुबलि निषेध चेतना अभियानबाट निकै प्रयास भइरहेकोले सुधार भइरहेको छ भन्नुपर्‍यो । २०६५ साल कार्तिक ३ गतेको अन्नपूर्ण पोष्ट अनुसार ललितपुरस्थित सुबहालमा पहिले मान्छेको बलि दिइन्थ्यो । अहिले सानो मासुको टुक्रामा सीमित भएको छ । महानवमीमा महौकाललाई मासु चखाउनु पर्छ भन्दै ब्लेदको चिराले जति सुकै कष्ट भएपनि मान्छेको मासु काटेर चढाउँछन् । यस लेखकले पनि उपरोक्त कुप्रथा सुधार्न लेख लेखेर प्रचार गरेको हुँ । यसै सिलसिलामा बौद्ध विहारसंघका अगुवालाई लेख दिई गोष्ठी समेत गरेर सुधार्न पर्ने कुरा अनुरोध गरेको हुँ । कुरा भइरहेको छ सम्म भन्नुभयो । ठोस कार्य भएको बुझिँदैन । हालै स्थानीय महानुभाव जो युवा बौद्ध संघका महासचिव पनि हुनुहुन्छ, भेट्दा उपरोक्त बारे सुधार गर्नुपर्ने कुरा गर्दा परम्परागत प्रचलन लोप गर्न सकिन्न (न्हंके फइमखु) भनेको सुन्नु परेको दुर्भाग्य भन्नुपर्‍यो । बौद्ध स्थलमा पशुबलिको प्रचलन त धेरै सुधार भइसकेको छ । मान्छेको मासु काटेर अर्पण गर्ने कुप्रथालाई निरन्तर कायम गर्नु सर्वथा अनुचित भएकोले धर्मचित्त जगाए सुधार्न सम्बन्धित सबैलाई मैत्रीपूर्ण प्रार्थना गर्दछु ।

(सन्दर्भ पुस्तक:- आर्य शान्तिदेव विरचित बोधिचर्यावतार, अनुवादक नारायण प्रसाद रिजाल, साथै सान्दर्भिक विषय पनि समावेश छ ।)

अवशेष नरबलिको

✍ रास जोशी

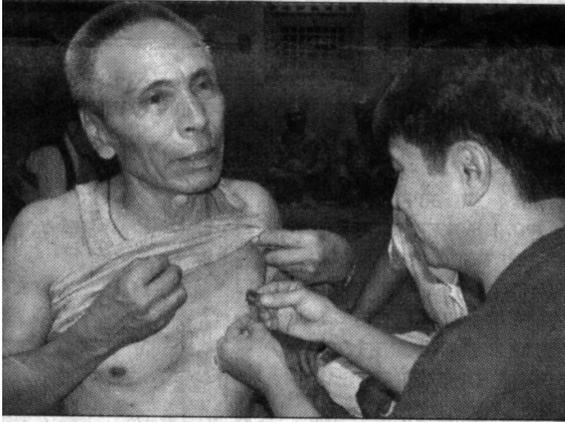
अरु बेला छेस्कोले घोच्दा पनि दुखाई सहन नसक्ने अष्टरत्न शाक्यले दसैको महानवमीका दिन शरीरबाट रगत बग्ने गरी एकपछि अर्को गरी मासुको टुक्रा काट्दा दाहा किटेर सहिरहे, कारण थियो, नौ सय वर्ष पुरानो नरबलिको अवशेष ।

राज्यले बलिप्रथा बन्द गर्ने सोच अधिसारेको भए पनि ललितपुरस्थित सुबहालका अष्टरत्नले मासुको टुक्रा बलिस्वरूप चढाएका हुन् । उनले त्यसदिन आफ्नो छाती र पिठ्युँको आठ टुक्रा मासु धारिलो ब्लेडले चिर्दै बहालको एक कुनामा यज्ञवेदीमा होमेका थिए । उनको शरीरको मासु चिर्नका लागि शुभरत्न शाक्यले सहयोग गरेका थिए । उनले भने, 'अधिअधि मान्छेको नै बलि दिइन्थ्यो । अहिले सानो मासुको टुक्रामा सीमित भएको छ ।'

उपत्यकामा नै नभएको अनौठो परम्परा बोकोको उक्त बहालका अधिकांश पुरुष सदस्यले जीवनमा एकपटक भए पनि आफ्नै बस्तीको सुरक्षार्थ खटिएका महौकाललाई मासु चखाउनुपर्छ भन्दै ब्लेडको चिराइले जतिसुकै दुखे पनि ऐयासम्म नभनी मासु काटेर होम्ने गर्छन् । सुबहालको अनौठो परम्परामा

आसपासका अन्य जातिका बासिन्दा पनि सामेल हुनका लागि महानवमीको रातमा बहालमा जम्मा हुन्छन् र उनीहरूलाई हौस्याउन बहालभित्रकै महाकालस्थान अगाडि पूजारीहरू मध्यरातको निस्तब्धतालाई चिर्दै ठूलो ठूलो स्वरले डमरु र ताःबाजा बजाई चर्यागीत गाउने गर्छन् । यसपटक १८ जनाले देवतालाई शरीरको मासु काटेर चढाएको बताउँदै शुभरत्न शाक्यले भने, 'यो तरबलिको संक्षिप्त रूप हो ।

'लिच्छविकालमा विशालनगरमा आगलागी भएपछि हालको सुबहालमा पुगेका शाक्यहरूका वंशजमध्येका बुद्धरत्न शाक्यले भने, 'उहिले उहिले यहाँ वर्षमा एकपटक पूजारीको छोराको नै बलि दिइन्थ्यो । तर पछि बलि चढाउन योग्य व्यक्तिको अभाव हुँदै गएपछि देवतालाई भुक्त्याएर एकभन्दा बढी व्यक्तिको मासु खुवाउने भनी धेरै व्यक्तिले शरीरको विभिन्न भागबाट ससानो टुक्रा काटेर चढाउन थालेका हुन ।' समयले सुबहालका बासिन्दालाई अभ्र बढी चलाख बनाइसकेको छ । उनीहरू आफ्नो परम्परा जोगाउन मात्र होइन आफूलाई कुनै हानी नहोस् भनेर सियोले मात्र घोचेर ब्लेडले चिर्दै आलो मासु देवतालाई चढाउँछन् ।

सुबहालका बासिन्दा आफ्नो पुर्ख्यौली थलोको रूपमा रहेको इमाडोलमा अझै पनि कात्तिक कृष्णपक्षको प्रतिपदाका दिन पूजा गर्न जाने गर्छन् । महानवमीका दिन २१ वर्षदेखि ७० वर्ष उमेर समूहका पुरुषले आफ्नो शरीरबाट मासु काटेर देवतालाई चढाएका थिए ।

करिब नौ सय वर्षअघि लिच्छवि राजा ईन्द्रदेवको शासनकालमा इमाडोलबाट उडेर आएको चील समान देखिने औलोकिक वस्तु उक्त स्थानमा बिलाएको र पछि त्यसै स्थानमा विहार बनाएपछि उक्त परम्पराको थालनी भएको कथा जोडिएको छ । मानवबस्तीमा रहेको मसानलाई बालकुमारी सारे पनि स्थानीय बासिन्दा दिनानुदिन हराउ नरोकिएपछि देवतालाई रिभाउन वर्षको एकपटक नरबलि दिने प्रथा थालेको भन्ने भनाइ स्थानीय बासिन्दामाझ प्रचलित छ ।

विहारका पूजारी भाइ शाक्यले करिब तीन सय वर्ष यतामात्र नरबलि प्रथाको अन्त्य भएको भएको हुनसक्ने अनुमान गरे । उनले पूजारीको छोरालाई बलि दिने प्रथाले बहालको नित्य पूजासमेत अवरुद्ध हुने अवस्था आएपछि तान्त्रिक विधिबाट धेरै जनाको मासु काटेर चढाउने व्यवस्था प्रारम्भ भएपछि हालसम्म विहारको सम्पूर्ण विधिले निरन्तरता पाएको बताए ।

उनको भनाइलाई उक्त बहाल सदस्यको रूपमा रहेका पुरुषको संख्याले पनि समर्थन जनाएको जस्तो

देखिन्छ । जहाँ नौ सय वर्षको अवधिमा यसै वर्षमात्र पुरुष सदस्यको संख्या ६३ पुग्न सफल भएको छ । तर सोही विहार नजिकै रहेको र उत्तिकै पुरानो मयूरवर्ण महाविहारमा भने हाल चारसय भन्दाबढी पुरुष सदस्य छन् ।

नरबलिका लागि तयार हुने व्यक्ति जीर्ण रोगी र आशोच बारेका हुनु नहुने भन्ने मान्यतालाई कायम राख्दै परम्परानर्तक अघि बढाउँदै आएका स्थानीय बासिन्दाले आधा शताब्दी अघिसम्म महिलाको पनि मासु काटेर देवतालाई चढाउँदै आएका थिए ।

महिला पनि नरबलिको लागि उपयुक्त रहेको स्वीकार्दै शुभरत्नले भने 'नरबलिका लागि चाहिने मासु काट्न महिलाले दिए पनि हुन्छ । तर अहिले मासु काट्न केही अप्ठेरो भएकाले महिलालाई रोकेका छौं ।' जातीय भेदभाव नरहेको यस बलिमा नाइटोभन्दा माथिको मात्र मासु काटेर देवतालाई चढाउने गरिन्छ । यसरी मासु काटेर होमपछि शरीरको दुखाइ पनि निको हुन्छ भन्ने धारणा स्थानीय बासिन्दामा छ । शुभरत्नले हालसम्म १३ पटकसम्म आफ्नो शरीरको विभिन्न भागबाटछ मासु काटेर देवतालाई चढाइसकेका छन् ।

केही वर्षअघिसम्म पनि बहालका सदस्यहरूको संख्या ३२ बाट नाघेपछि एक जनाको मृत्यु हुने विहारको रूपमा चिनिने उक्त क्षेत्रका बासिन्दा अझै पनि विहारमा मध्यरातमा सुनिने डरलाग्दो आवाजले त्रसित हुने गर्छन् । र, त्यस्तो आवाज सुनेपछि मलामी जानको लागि मानसिकता बनाउँछन् । यस विहारमा सुनिने आवाजले राष्ट्रलाई पनि हानी पुऱ्याउँछ भन्ने मान्यता रहेकोले एक दशकअघिसम्म पनि ललितपुर दरबारको तर्फबाट यस स्थलमा पूजा पठाउँदै आएका थिए । कुखुरा नछिर्ने, छिरेमा हराउने सुबहाल भनी चिनिएको यो विहार १९९० सालको भुईँचालोले तीनतल्ले मन्दिरलाई एक तलामा सीमित गरेपछि स्थानीय बासिन्दा अब परम्परा पनि हराउने डरमा पुगेका छन् ।

वास्तविकता र बुद्ध

डा. गणेश माली

यो हाम्रो विश्व, हाम्रो पृथ्वी, हाम्रो वातावरण र हामी सबैको वास्तवमा अस्तित्व छ । यो संसार केवल दुईदिनको सपना वा कल्पना होइनन् । यहाँ जे जति परिवर्तनहरू भइरहन्छन् । साना ठूला घटनाहरू घटिरहन्छन्, सबै वास्तवमा नै भइरहन्छन् । सबै परिवर्तन धर्मा छन्, अनित्य छन्, तर केवल दुईदिनको सपना होइनन् ।

कार्य-कारण (Cause-effect-chain) श्रृंखलावद्ध भई यहाँ परिवर्तन भइरहन्छन् । हरेक घटना (स्थल वा सूक्ष्म) भित्र वास्तविकता हुन्छ । यथार्थ सत्यता हुन्छ । यही जीवित होस् वा निर्जीव सबैमा यसरी नै परिवर्तन भइरहन्छन् । परिवर्तनशीलताको कारण, अनित्यताको कारण यहाँ जुन हिजोको स्थिति थियो, त्यो आज छैन र जुन आजको स्थिति छ भोली रहनेछैन । तर जे जति भइरहन्छन्, वास्तवमा नै भइरहन्छन् । सत्यतामै भइरहन्छन् । हजारौं लाखौं वर्षअघिका सबै सपनासरी बितिगएका जस्तो हामीलाई लाग्नसक्छ, किनकि ती सबै हाम्रो अगाडि आज छैनन्, तर होइन, ती सबै नै आजको वास्तविकता बनेर हाम्रो अगाडी गुजिरहेका छन् र आजका हामी पनि त्यही वास्तविकताकै एक अभिन्न कडी हौं ।

१. वास्तविकता, विज्ञान र दर्शन :

हामीभित्रको अज्ञानले हामीलाई हर घडी कुतकुत्याइरहेको हुन्छ, प्रवल उत्कण्ठा पैदा गरिरहेको हुन्छ- ठीकसँग जान्न ठीकसँग बुझ्न कि हामीलगायत यी सबै के हुन्, कसरी भइराखेका छन्, कसरी परिवर्तन हुँदैछन् र किन परिवर्तन हुँदैछन् ।

प्रकृतिमा केही पनि छैन जसको बारेमा मानव जातिले शुरुदेखि आजसम्म पनि प्रश्न गरेनन् होला । केवल प्रश्न मात्रै गरेनन्, ठीक ठीक उत्तर पनि जानी सम्यक् (ठीक) दृष्टि (समझ) अपनाउन पनि कोशिस गरिआएका छन् । तर के मानव जति यस महान कार्यमा सफल भए त ?

क) विज्ञानको बाटो :

जहाँसम्म आफ्ना इन्द्रियहरू वा इन्द्रियहरूलाई सघाउने माइक्रोस्कोप, टेलिस्कोप आदि यन्त्रहरूद्वारा प्रत्यक्ष अवलोकन, निरीक्षण, परीक्षण तथा प्रयोग गरी ठीकसँग वास्तविक ज्ञान हासिल गर्न सकिन्छ, मानव जातिले त्यस्तै नै गरिआएका छन् ।

जस्तै सिमीको गेडा रोपेपछि त्यस्मा के कस्ता परिवर्तन हुन्छन् र सिमी फल्छ त्यो बुझ्न, गरी-हेरी प्रत्यक्ष अनुभव गर्न सकिने हुनाले त्यसै गरे । त्यस्मा आफ्नो कल्पना लगाउने आवश्यक नै भएन । यसरी नै मानव जातिले आफ्नो वातावरणमा घटिरहने वा पाइने धेरै विषयहरूमा सामान्य ज्ञान (General Knowledge) हासिल गरेका छन् यसलाई विज्ञानको बाटो भन्न सकिन्छ । यस बाटोको पनि सीमितता हुन्छ किनकि सबै थोक प्रत्यक्ष अवलोकनमा आउन सम्भव छैन । आज सम्भव भएकाहरू पनि साधनहरूको अभावमा पुरानो जमानामा सम्भव थिएनन् ।

एक सहस्राब्दि अघिसम्म पनि बामे सरिरहेको विज्ञानले गत ४/५ सय वर्षभित्र अकल्पनीय प्रगति गरिसकेको छ र आज विज्ञान आफ्नो फल्दोफुल्दो जवानीमा छ । विद्वान र आफ्नो सहयोगी प्रविधि (Technology) मिलेर मानव जातिले धेरै विषयमा यथार्थ (वास्तविक) ज्ञान हासिल गर्नुको साथै मानव सभ्यताको कायापलट नै गरिसकेको छ । यसैको एउटा प्रमुख कारण यो हो कि आफ्नो प्रगति पथमा विज्ञान तथा प्रविधिले मानव जातिलाई

नयाँ नयाँ उपकरणहरू उपलब्ध गराइदिएको छ जस्को प्रयोग गरी मानव जातिले छिटो छिटो वैज्ञानिक ज्ञान प्राप्त गर्न पनि सफल भएको छ । केही शताब्दि अघिसम्म पनि जुन विषयहरूमा यथार्थ ज्ञान थाहा पाउने उद्देश्यले मानव जातिले कोरा परिकल्पना र अटोट प्रयोग गरी आएका थिए, तिनीहरू मध्ये धेरैजसो विषयमा विज्ञानको बाटोबाट मानव जातिले भरपर्दो ज्ञान (वैज्ञानिक ज्ञान) हासिल गरिसकेका छन् । यसको नतिजा यो हुनगयो कि पुराना जमानाका अटोट र परिकल्पनाको भरमा ठोकुवा गरी विश्वास गरिआएका र वास्तविक मानिआएका धेरैजसो विषयहरू मध्ये धेरै जसोमा आज आएर वैज्ञानिक विधिबाट हासिल गरिएको वैज्ञानिक ज्ञानसँग बाफिन गएको छ । आफ्नो पूर्वाग्रही रचनाको कारण तथा चलन चल्तिले सनातनी विश्वासहरूमा नै बानी बसिरहेको हुँदा र सोहीअनुरूप सामाजिक संस्कारहरू पनि बनिसकेको हुँदा-मानव जातिलाई विज्ञानले खोजिदिएको नयाँ बाटो तथा नयाँ सम्झना आउन पनि हिचकिचाहट पैदा भइरहेको छ ।

ख) दर्शनको बाटो :

मानव जातिले शुरूदेखि नै यस्ता पनि प्रश्नहरू सोधिआएका छन् जस्को उत्तर उनीहरू तुरुन्तै चाहन्छन्, तर जुन त्यस जमानामा वैज्ञानिक विधिबाट संभव थिएन । जस्तै

-यो विश्व, (पृथ्वी, संसार) को उत्पत्ति कसरी भयो ? किन भयो ?

-प्राणीहरू किन जन्मछन् र मर्छन् ? मरेपछि उनीहरूको के हुन्छ ? जन्मजन्मान्तर कसरी हुन्छ ?

-के ले गर्दाखेरि प्रकृति (वातावरण) मा उथल पुथल भइरहन्छन् ?

-यो विशाल विश्वलगायत यस संसारमा भइरहेका परिवर्तनहरू कसले गर्छ ? कसरी गर्छ ? किन गर्छ ?

-यी सबै के हुन् ? जस्तै सूर्य, चन्द्र, ताराहरू इत्यादि ।

-विभिन्न प्रकारका रोगहरू किन लाग्छन् ? कसरी लाग्छन् ? कसरी निको हुन्छ ? इत्यादि, इत्यादि ।

त्यसबेलाका जनसाधारणले यस्ता प्रश्नहरू पनि गर्थे, तर कसरी ठीक ठीक उत्तर पाउन सकिन्छ उनीहरूलाई थाहा थिएन । जनसाधारणत जनसाधारण नै भए तर जब समाजका बुजुग कहलिएका, अगुवा कहलिएका व्यक्तिहरू सामू यस्ता प्रश्नहरूको जवाफ निकाल्ने जिम्मेदारी आइपुग्यो,

तब थाहा छैन भनी आफ्नो अज्ञानता जाहेर गर्न उनीहरू चाहेंनन्, तर आफ्नो अज्ञानता लुकाउन चिन्तन मनन परिकल्पना र अटोटको बाटोमा बाध्य भई लागे । हुन त यी बुजुगहरूले गर्ने त संभाव्य अटोट नै हो, जुन कि अनेक तर्कवितर्क गरी उनीहरू गर्थे, तर जनसाधारण संभाव्य अटोटले मात्र चित्तबुझ्ने खालको थिएन, उनीहरूलाई त खास खास (वास्तविक) उत्तर चाहिन्थ्यो । यसकारण उनीहरूले जनसाधारणसमक्ष संभाव्य अटोटलाई नै ठोकुवा गरिदिए- यो यस्तै हो-यही सत्य हो । जनसाधारण यी बुजुगहरूले भनेकोमा आँखाचिम्ली विश्वास गर्न थाले र यसरी नै अन्धविश्वासको परम्परा पनि चल्यो ।

जस्तै यो विश्वमा जति छन् सबै कसले निर्माण गरे ? कसरी निर्माण गरे ? कसले चलाइरहेछ, कसरी चलाइरहेको छ ? भन्ने प्रश्नको उत्तरमा उनीहरूले भने यत्रो विश्व निर्माण गर्ने र यसरी संचालन गरिरहने एक सर्वशक्ति सम्पन्न "त्यो" वा त्यसका अंशहरूद्वारा यो सबै संचालित छ । ममा पनि "त्यो" छ, तिमीमा पनि । उसैको मर्जीले सबै थोक भइरहेको छ । "त्यो" अद्वितीय छ । "त्यो" सर्वज्ञ, सर्वव्यापीद्वारा यो विश्व अनुप्राणित छ । त्यस्मा शंका नगर्नु, जो शंका गर्छ ऊ नष्ट हुन्छ, श्रद्धा र विश्वासले मात्र त्यसलाई देख्न सकिन्छ । यो चर्मचक्षुले देख्न सकिन्न, बुजुगहरूको कुरामा जनसाधारणले आँखा चिम्ली विश्वास गर्न थाले । तर जतिसुकै तर्कवितर्क गरी निकालिएको किन नहोस्, जतिसुकै विश्वास गरिएको किन नहोस्, अटोटलाई ठोकुवा गर्दैमा वास्तविक हुन्छ, सत्य हुन्छ भन्ने हुँदैन, अटोट अटोट मात्रै रहन्छ । २/४ हजार वर्षदेखि यता आजको वैज्ञानिक युगसम्म पनि जनसाधारणको निमित्त अन्धविश्वास र श्रद्धाको भरमा सत्य भनी ठोकुवा गरी आएका कतिपय अटोटहरू गलत सावित भइसकेका छन् ।

२. वास्तविकता र बुद्ध :

मानव मात्रलाई दुःखरूपी महान् समस्याबाट उद्धार गर्ने महामानव बुद्धको जन्म आजभन्दा करीब २६०० वर्षअघि नेपालको लुम्बिनी ग्राममा भएको थियो । दुःख एउटा वास्तविक समस्या हो, जसले मानव मात्रलाई सताइरहेको हुन्छ । वास्तविकताकै धरातलमा उभिएर दुःखरूपी समस्याको गहन अध्ययन गरी समस्या समाधान गर्न वैज्ञानिक विधि अपनाई चतुरार्यसत्य (चार श्रेष्ठ सत्य) को रूपमा समाधान निकाले । त्यस जमानाको लागि यसरी मारउपर विजयप्राप्त

गरी दुःखरूपी समस्याको सफलतापूर्वक समाधान गर्नु देवता र मनुष्यहरूको लागि एउटा अद्वितीय, अभूतपूर्व, अकल्पनीय उपलब्धि थियो । कुनै आश्चर्य थिएन कि त्यसबेला देवमनुष्य सबै मिली बुद्धको यस महान खोज र उपलब्धिबाट हर्षित भई विजय दुन्दुभि बजाए होलान् ।

प्रज्ञा र सम्यक् दृष्टिको प्रकाशमा ठीक जस्तो छ उस्तै अर्थात् वास्तविक रूपमा (The things as it is) देखीबुभी मानव जातिलाई सदियौंदेखि सताइरहेको दुःखरूपी समस्यालाई समाधान गर्न जुन वैज्ञानिक विधि अपनाउनुभयो, मानवजातिको इतिहासमा त्यो अद्वितीय छ । वास्तविकताको ठोस आधारशीलामा टेकी उहाँले मानव इतिहासमा पहिलो पटक पत्ता लागेको चतुरार्य सत्य (चार आर्यसत्यहरू) को वैज्ञानिकता र सत्यतालाई सो बाटोमा लागी दुःखबाट मुक्त हुनुभएका वहाँका अर्हत् अनुयायीहरूले प्रमाणित गरिसकेका छन् ।

बुद्धले अन्धविश्वास र श्रद्धाको बाटो त्यागी वास्तविकताको दृष्टिले संसारलाई हेर्दा यहाँ कोही वैदिककालदेखि विश्वास गरिआएको विश्वको कर्ता, धर्ता, भर्ता, हर्ता मानिएको ब्रह्म, ईश्वर आदि देखेनन्, प्रतीत्यसमुत्पादी नीतिअनुसार कार्य-कारण शृंखलामा हरक्षण परिवर्तित भई भूतबाट वर्तमान भई भविष्यतर्फ उन्मुख संसारलाई देखे । संसारको अनित्य, दुःख र अनात्म स्वभाव धर्महरूलाई देखे ।

गौतम बुद्धको समयमा पनि वैदिक कालदेखि अवशेषको रूपमा रहिआएको विकृतिहरू प्रचलनमा थिए । जस्तै चारवर्णयुक्त समाज र ब्राह्मण वर्गको दबदबा, ब्रह्म-ब्रह्मा, शक्र (इन्द्र), मार, देवगणहरू, देवलोक, स्वर्गलोक, नरकलोक तथा अन्य लोक र भुवनहरूका अवधारणाहरूमा त्यतिखेर जनसाधारण विश्वास गर्थे ।

त्यसबेला समाजमा माथि तल्लो वर्गमा मानिएका ब्राह्मणहरू भोगविलासी जीवनमा हुर्की विकृत भइसकेका थिए, समाजका अन्य वर्गलाई उनीहरू हेलाको भावनाले हेर्थे । बुद्धलाई पनि ब्राह्मण नभएको कारणले रीस इवी गरी ब्राह्मणहरूबाट बदनाम गर्न गरिएका षडयन्त्र, दुःखकष्टहरू सामना गर्नुपरेको थियो । बुद्धले त्यसबेला समाजमा चलिरहेका विकृतिहरूको मिथ्या दृष्टिहरूको कडा आलोचना गर्नुहुन्थ्यो । तर ब्रह्मा, शक्र (इन्द्र), मार, देवगणहरू, देवलोकहरू, स्वर्ग, नरक तथा उही व्यक्ति फेरी फेरी जन्मी दुःखकष्ट भोगिरहनु पर्ने भन्ने जनविश्वास,

भगवान् बुद्धले पनि ग्रहण गर्नुभएको थियो । आजभन्दा २६०० वर्षअगाडि जहाँ विज्ञान (Science) को नाम निशाना पनि थिएन, त्यस परिप्रेक्ष्यमा त्यसबेलाको समाजलाई हामीले हेर्नु पर्दछ, बुझ्नु पर्दछ । गौतम बुद्धले त्यसबेलाको सामाजिक परिवेशमा पनि, आफूले अथक प्रयत्न गरी खोजी निकाल्नुभएको चतुरार्यसत्य, प्रतीत्यसमुत्पाद, निर्वाण मार्ग आदिका बारेमा जनसाधारणलाई उद्बोधन गर्नुभएको थियो ।

वास्तविकताको धरातलमा उभिएर यथार्थ सत्यको साक्षात्कार गरी चतुरार्यसत्यको अनुशीलनद्वारा दुःखमा जलिरहेका सांसारिक प्राणीहरूको लागि निर्वाणको ढोका खोल्दिने गौतम बुद्धको कुनै आफ्नो वाद थिएन । अनीश्वरवाद, भौतिकवाद, क्षणिकवाद, मानवतावाद आदि वादहरू वहाँमाथि लाद्न खोजिए पनि वहाँ वास्तवमा वादरहित हुनुहुन्थ्यो ।

मानव मात्रको लागि सत्य र शान्तिको सन्देश दिँदै ४५ वर्षसम्म गाउँ गाउँ शहर शहर घुमी दुःखी जनहरूको उद्धार गर्दै विचरण गरी हिँड्ने गौतम बुद्ध, मानवता मात्रलाई अविद्याको अन्धकारबाट सत्यको उज्यालोतिर लैजाने सचमुचमा विश्वकै ज्योति हुनुहुन्छ ।

पाप कर्म (अकुशल कर्म) कहिल्यै नगर्नु
पुण्य (कुशल कर्म) गर्दै जानु ।
आफ्नो चित्तलाई (मन) शुद्ध गर्नु
यहि नै बुद्धको उपदेश हो ।

बिश्व मोटर ट्रेडर्स

ख-२, ४०८, पुतलिसडक, काठमाडौं, नेपाल ।
फोन नं.: ०१-२२९२२३०, ९७२१४०२९०५/३२०५४४
E-mail: vmtautoparts@wlink.com.np

टोयोटा, मित्सुबिसि, निशान, इसुजु, सुजुकि इत्यादि
गाडिका पार्ट्सहरूको लागि सम्पर्क गर्नुहोस् ।

उनकै शब्दमा : बुद्ध को हुन् ?

कोण्डन्य

कुनै बेला भगवान बुद्ध कोशलराज्यको उक्कट्टा (उत्कृष्ट) नगरबाट सेतव्य नगरतिर जाँदै हुनुहुन्थ्यो । श्रावस्तीबाट निकटतम नगर सेतव्य थियो । सेतव्य भएर नै श्रावस्ती जानु पर्दथ्यो । सेतव्यको उत्तरतिरको हिमालय पहाडको छेउमा उक्कट्टा (उत्कृष्ट) नगर थियो ।

अङ्गुत्तर अर्थ कथानुसार द्रोण ब्राह्मण यश र कीर्तिले सम्पन्न थिए । यिनी धर्मशास्त्र, ब्याकरण, इतिहास र लक्षण शास्त्रमा निपुण थिए । एक दिन यी पाँचशय शिष्यहरूका साथ बहुमूल्य लुगाहरू लगाई उक्कट्टाबाट कुनै कामको निम्ति निस्के । जाँदा जाँदै बाटोमा उनले भगवान् बुद्धको पदचिन्हमा चक्राङ्कित रेखा देखेर द्रोण ब्राह्मण आश्चर्य चकित भए । अनि भगवानलाई भेट्न उक्त पदचिन्हको पीछा गरे । पदचिन्हको पछि लाग्दै जाँदा एक रूखमुनि बुद्धलाई देखेर द्रोणले जिज्ञासायुक्त प्रश्न गरे कि—

‘तपाईं देवता हुनुहुन्छ कि इत्यादि सोधिएका प्रश्नको जवाफ दिँदै बुद्धले द्रोण ब्राह्मणको जिज्ञासा शान्त पारेका थिए । बुद्धले आफ्नो परिचय आफैले प्रस्ट पारेका उत्तर स्मरणीय छ । (अङ्गुत्तर निकाय, दोणसुत्त ।)

कुनैबेला बुद्ध हिँडेकै बाटो भई द्रोण ब्राह्मण जाँदै थिए । अनि द्रोण ब्राह्मणले बाटोमा, बुद्धको पदचिन्हमा चक्राङ्कित रेखा देखे । सो चक्रचिन्हमा हजारवटा आरा (तेर्सो रेखा) र भित्री तथा बाहिरी गोलाई रेखा पनि राम्ररी देखिन्थ्यो । यस्तो देखेर उनको मनमा यस्तो लाग्यो :-

‘आश्चर्य ! अद्भूत ! ! यो पद-चिन्ह मनुष्यको हुनै सक्दैन !’

त्यस बखत भगवान् बाटो छोडेर एक रूखमुनि स्मृतिसहित पलैटीकसी ध्यान-मुद्रामा बसेका थिए । द्रोण ब्राह्मणले उक्त पद-चिन्ह हेर्दै जाँदा, उनले एक रूखमुनि प्रसन्न तथा सुन्दर मुद्रामा, दर्शनीय लीलामा, शान्त चित्तले, उत्तम-दमथ-समथ-अनुप्राप्त गरी अर्थात् दान्तेन्द्रिय, गुप्तेन्द्रिय, संयतेन्द्रिय भई महापुरुष लीलाले पलेटी मारी बसिरहेका भगवानलाई देखे । अनि जहाँ भगवान् बसेका थिए त्यहाँ गई भगवान्सँग निम्न कुरा सोधे—

‘तपाईं देवता हुनुहुन्छ कि ?’

‘हे ब्राह्मण ! न म देवता हुँ ।’

‘तपाईं गन्धर्व हुनुहुन्छ कि ?’

‘हे ब्राह्मण ! न म गन्धर्व हुँ ।’

‘तपाईं यक्ष हुनुहुन्छ कि ?’

‘हे ब्राह्मण ! न म यक्ष नै हुँ ।’

‘त्यसो भए तपाईं मनुष्य हुनुहुन्छ कि ?’

‘हे ब्राह्मण ! न त म मनुष्य नै हुँ ।’

द्रोण :- ‘देवता हो कि’ भनी सोध्दा, ‘देवता होइन’; ‘गन्धर्व हो कि’ भनी सोध्दा, ‘गन्धर्व पनि हुने होइन’; ‘यक्ष हो कि’ भनी सोध्दा, ‘यक्ष पनि होइन’; ‘मनुष्य हो कि’ भनी सोध्दा, ‘मनुष्य पनि होइन’ भनी भन्नुहुन्छ । त्यसोभए तपाईं के हुनुहुन्छ त ?’

‘ब्राह्मण ! जुन मेरा आस्रवहरू हुन् यदि ती अप्रहीण भएका भए देवता पनि हुने थिएँ, अब ती मेरा आस्रवहरू क्षय भैसके, तालवृक्ष छेदनभै जरैसमेत उखेली फ्याकिदिई सकें, पुनः सम्भव तथा उत्पन्न नहुने गरिसकें । जुन मेरा आस्रवहरू छन् यदि ती अप्रहीण भएका भए गन्धर्व पनि हुने थिएँ, ...यक्षपनि हुने थिएँ, ...मनुष्य पनि हुने थिएँ । अब ती मेरा आस्रवहरू क्षय भैसके, तालवृक्ष छेदन भै जरै समेत उखेली फ्याकिदिई सकें, पुनः सम्भव तथा उत्पन्न नहुने गरिसकें । जस्तो कि उत्पल वा पद्म वा पुण्डरिक फूल पानीमा उत्पन्न भई, पानीमै संवर्द्धन भई, पानीले छुननसक्ने गरी, पानीभन्दा माथि आई बस्दछ, त्यस्तै गरी म, यस लोकमा जन्मी, यसै लोकमा संवर्द्धन भई, यस लोकलाई जिती, लोकले छुन नसक्ने गरी बसेको छु । हे ब्राह्मण ! त्यसैले मलाई बुद्ध भनी जान ।’

यसपछि पुनः निम्न गाथा प्रकाश पारे :

१- “येन देवूपपत्यस्स, गन्धब्बो वा विहङ्गमो ।

यक्खत्तं येन गच्छेय्यं, मनुस्सत्तं च अब्बजे ।

ते मय्हं आसवाखीणा, विधस्ता विनली कता ॥”

२- “पुण्डरिक यथा वग्गु, तोयेन नुपलिम्पति ।

नुपलिम्पामि लोकेन, तस्मा बुद्धोस्मि ब्राह्मण’ति ।”

अर्थ :- १- “जुन हेतुले देवता, गन्धर्व वा विहङ्गम हुने हो अथवा जुन हेतुले यक्षत्वमा वा मनुष्यत्वमा जाने हो; ती मेरा आस्रवहरू क्षीण भईसके, विध्वंस भईसके, बन्धनबाट मुक्त भईसके ।”

२- “जस्तो पुण्डरिक-फूल पानीले छुन नसक्ने गरी पानीभन्दा माथि गएको हुन्छ, त्यस्तै मलाई लोक-धर्मले छुन सक्दैन; त्यसो हुनाले, हे ब्राह्मण ! म बुद्ध हुँ ।”

स्रोत : आदर्श बौद्ध कथा

लघुकथा

आधुनिक महाभिनिष्क्रमण

✍ विनय कसजू

सिद्धार्थ : प्रिये, मलाई दरबारभित्र बस्दाबस्दा डाहा भयो । म बाहिर निस्कन चाहन्छु । दुनियासँग सुखदुःख बाँड्न चाहन्छु ।

यशोधरा : यसको लागि दरवारबाट निस्कन पर्देन राजकुमार । मसँग एउटा उपाय छ ।

सिद्धार्थ : के उपाय छ प्रिये ?
यशोधरा : मलाई बुबाले ल्यापटप पठाइदिनुभएको छ । हजुरले यसैमा फेसबुक चलाउनुहोस् । हजुरले आफ्ना प्रजाहरुसँग मात्रै होइन, संसारभरिका मानिससँग सुखदुःख बाँड्न सक्नुहुन्छ ।

सिद्धार्थ : ए कतिको सजिलो छ ? खोई हेरू त ।

केही दिनपछि ।

सिद्धार्थ : यशोधरा, फेसबुकबाट मैले धेरै मित्र बनाएँ । दुनियाँको सुखदुःख बुझ्ने । यो संसारमा दुःखदुःख रहेछ । दुःखबाट संसारलाई मुक्त गर्ने उपाय खोज्न म दरवारबाट निस्कन्छु । बनमा गएर तपस्या गर्छु र ज्ञान पाएपछि मात्रै फर्कन्छु ।

यशोधरा : ज्ञानप्राप्त गर्न दरवारबाट निस्कनु पर्देन राजकुमार । यहाँ बसीबसी ज्ञान पाउन सकिन्छ ।

सिद्धार्थ : कसरी यशोधरा ?

यशोधरा : हजुरले चलाउने ल्यापटपमा सर्चइन्जिनहरु छन् । तीमध्ये गुगल भन्ने सर्चइन्जिन बढो उपयोगी छ । त्यसमा ज्ञानको खानी छ । हजुरले दुःखबाट मुक्त हुने उपाय त्यसैमा खोज्न सक्नुहुन्छ राजकुमार ।

केही दिनपछि ।

सिद्धार्थ : यशोधरा, तिमिले भनेको उपाय निककै काम लाने रहेछ । मैले इन्टरनेटबाट धेरै कुरा जान्ने । मलाई ज्ञान प्राप्त भयो । अब म आफूले पाएको ज्ञान संसारमा बाँड्न चाहन्छु । यसैले मैले दरबार त्याग्ने निधो गरें । दुःखबाट संसारलाई मुक्त

हुने उपाय सिकाउन म आजै दरवारबाट निस्कन्छु ।

यशोधरा : किन यस्तो कठोर निर्णय गर्नुभएको राजकुमार ? ज्ञान बाँड्न दरवारबाट निस्कनै पर्देन । त्योभन्दा सजिलो र प्रभावकारी उपाय छन् । राजकुमार ।

सिद्धार्थ: के उपाय यशोधरा ? मानिसहरुलाई दरवारमै बोलाउने ?

यशोधरा : होइन राजकुमार । हजुरले आफ्नै वेबसाइट बनाउनु भए पनि हुन्छ । ब्लग खोले पनि हुन्छ । आफूले बाँड्न चाहेको सम्पूर्ण ज्ञान वेबसाइट वा ब्लगमा राख्नुभयो भने संसारमा जसले पनि जहिले पनि ग्रहण गर्न सकिहान्छन् नि राजकुमार ।

सिद्धार्थ: ओहो, यति सजिलो उपाय रहेछ ? तिमीजस्ता बुद्धिमानी पत्नी पाएर म धन्य छु । मन तिमीको इच्छा छ, म सकेसम्म पूरा गर्न चाहन्छु ।

यशोधरा : हजुरको उदारताका लागि म कृतज्ञ छु राजकुमार मलाई सबै कुरा पुगेकै छ । बरु हजुरले मानवजातिको कल्याण गर्न चाहनु हुन्छ भने एउटा काम गर्न अनुरोध गर्छु ।

सिद्धार्थ : के काम हो त्यो भन न ।

यशोधरा : इन्टरनेटलाई सर्वसाधारणको पहुँचमा पुर्याउनु होस् र यसलाई स्वतन्त्र बनाउनु होस् ।

सिद्धार्थ : तिम्रो इच्छा अवश्य पूरा हुने छ ।

मनको आँखाले देख्न सकिने

रचना - ज्योति शाक्य, चाकुपात

- अनु. राज शाक्य ल.पु.

हे बुद्ध गुरु ! हे सुगत प्रभो !
कसरी तपाईंलाई चिन्न सकिने ?
मनको आँखाले देख्न सकिने । हे बुद्ध गुरु ....

धर्म-कुरा सुनी, सूत्र पढे पनि,
पालन गर्न किन सकिने ?
जीवन व्यर्थ नबितोस् भन्छु,
ज्ञानले आफैलाई बाँध्न सकिने । हे बुद्ध गुरु .....

अकुशल कर्मले दुःख हुन्छ भनी,
छोड्न सकिने जानेर पनि ।
क्लेश नहुने मार्ग अपनाई,
संयम भई हिँड्न सकिने ।

उदय-व्यय उत्पन्न-नासिने,
विधि कसैले तोड्न सक्दैन ।
सर्वस्व छोडी मर्नु छ एकदिन,
तैपनि लोभ छोड्न सकिने ।
स्वार्थ अभिमान त्याग्न सकिने । हे बुद्ध गुरु .....

सम्झनुहोस्

सुरक्षित बचत, उच्च प्रतिफल एवं सरल कर्जाको लागि राजधानी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.

संस्थाद्वारा निर्धारित ब्याजदर
निक्षेपतर्फ

		ब्याजदर
१. बचत खाता		१०%
२. मुद्दती खाता	त्रैमासिक	एकमुष्ट
	६ महिना	११.५०%
	१ वर्ष	१३.५%
	२ वर्ष	१३.५०%
	३ वर्ष	१४%
	३ वर्षभन्दा बढी अवधिको लागि आपसी समझदारीमा ब्याजदर तय गरिनेछ ।	
	२ वर्षभन्दा बढी अवधिको लागि रु. २ लाखभन्दा बढी रकम राखेमा मासिक रूपमा १४% का दरले ब्याज प्रदान गरिनेछ ।	

३. दोब्बर भुक्तानी योजना

यस योजनाअन्तर्गत ५ वर्षे मुद्दतीमा साँवाको एकमुष्ट दोब्बर भुक्तानी गरिनेछ । यसमा लाग्ने ब्याज कर संस्थाले ब्याहोरिदिने छ ।

४. ज्येष्ठ नागरिक पेन्सन योजना

यस योजनामा सरिक हुनेलाई प्रत्येक महिना तोकिएको निर्धारित रकम प्रदान गरिनेछ, साथै दशैँ खर्चको रूपमा डेढ महिना बराबरको थप रकम समेत प्रदान गरिनेछ र यसमा लाग्ने ब्याज कर संस्थाले ब्याहोरिदिने छ।

ऋणतर्फ ब्याजदर

१. विभिन्न कर्जा	१९-२०%
२. व्यवस्थापन शुल्क	३%
- (भुक्तानी म्यादभित्र चुक्ता गरेमा १% फिर्ता हुने)
३. मुद्दती रसिद धितोमा प्रदान गरेको ब्याजदरमा २% थप

राजधानी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.

बागबजार, काठमाडौँ ३१, फोन : ०१-४२१९२५२

अहिंसा र जीवन

- पुष्परत्न शाक्य, डल्लु

सत्यज्ञानको प्रकाश पाउन अहिंसाको मार्गमा हिँड्छ मानिसहरू सम्पूर्ण,
हिंसा हो अज्ञानता, अभिमान, घृणा र क्रूरतादि दुर्गुण ।
अहिसाले आ-आफूमा विश्वास बढाउँछ सद्भाव, सिर्जना, न्यायको आधारमा
हिंसा एवं द्वेषले अविश्वास बढाउँछ, असहिष्णुता, संवेदनहीनता, बदलाको रूपमा ।

अप्रमाद पक्ष बलियो भए, बलियो हुन्छ अहिंसा,
अनि पाइन्छ सद्मति, पारदर्शिता र कर्तव्यपरायणता जहाँ तहाँ ।
प्रमाद पक्षको बोलवाला भए, चञ्चलता बढाउँछ हिंसा,
हुन्छ समझदारी पनि बेइमानी, आतछ र भ्रष्टाचार यहाँ वहाँ ।

यो जीवन वर्तमानको अहिंसाको लागि सकारात्मक भए
पुग्दछ सत्यको नजिक शान्ति सरासर ।
वर्तमानलाई नै नकारात्मक, असत् र मिथ्या गरेको भए
अलमलिन्छ सपनी पनि लिएर अशान्ति, हिंसा र अत्याचार वरपर ।

क्यान्टन बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.

५ वर्षे मुद्दतीमा सावाँको दोब्बर भुक्तानी गर्ने ।

मुद्दती बचतमा पाइने ब्याजदर

मुद्दती अवधि	मासिक	त्रैमासिक	अर्धवार्षिक	वार्षिक
१ वर्ष	११%	११.२५%	११.७५%	१२%
२ वर्ष	११.५%	११.७५%	१२%	१२.५%
३ वर्ष	१२.५%	१२.७५%	१३%	१३.५%
४ वर्ष	१३%	१३.२५%	१३.७५%	१४%
५ वर्ष	१४%	१४.२५%	१४.७५%	१५%

सुपर सेभिङ्ग बचत खातामा (दैनिक मौज्जातमा) ८% ब्याजदर

बचतमा पाइने ब्याजदर

बचत	ब्याजदर
साधारण बचत	८% (६ महिनामा भुक्तानी)
बाल बचत	१२% (५ वर्षमा भुक्तानी)
आवधिक बचत ६/१२/२४/३६ महिना	९%/१०%/११%/१२%

महिला बचत ४२ महिनासम्म रकम जम्मा गरेमा ४३ औं महिनामा ५० किस्ता भुक्तानी ।

कर्जा लगानी	ब्याजदर
व्यापारीक/व्यक्तिगत कर्जा	१७%
कृषि कर्जा	१७%
सामूहिक जमानी कर्जा	१९%
हायर पर्चेज कर्जा	१६%
शैक्षिक/वैदेशिक रोजगार कर्जा	१७%
आवास कर्जा	१७%
मुद्दती कर्जा थप	३%

सानो भन्यांग, स्वयम्भू-१५, काठमाडौं, फोन नं. ४२८८८६८

Email : canon_se@email.com

दर्ता नं. २०४६/०६५-०६६

एक छोड़न सबै सबल बनौ ।

पापको फल भोग्नु नपरेसम्म मूर्खले आफूले गरेको खराब कामलाई महजस्तो
ठान्दछ । तर पापको फल भोग्नु पर्दा दुःखित हुन्छ ।

- धम्मपद, ६९

मुद्दती वचतमा
१३ प्रतिशत व्याज

दैनिक वचतमा
६.५ प्रतिशत व्याज

बलम्बु च्याउ सहकारी संस्था लि.

बलम्बु, काठमाण्डौ

बलम्बु-६, काठमाण्डौ, फोन नं. ४३१४८४४,
इमेल: bmc_cooperative@yahoo.com

बचत खाताहरू

विशेष बचत खाता
कर्मिक बचत खाता
मुद्दती बचत खाता
बुझ्के बचत खाता
स्वाबलम्बि बचत खाता

कर्जा तथा सापटी

घट्टो तथा नघट्टो ब्याजदरमा
शैक्षिक कर्जा
कृषि कर्जा
न्यायार न्यन्त्रण कर्जा
घरपसी कर्जा
हायर पर्सन कर्जा

विश्वको कुनै पनि कुनाबाट सजिलै
रकम प्राप्त गर्न र पठाउनको लागि
वेष्टर्न युनियन मनि ट्रान्सफरको
सुबिधा सहित

सुनिश्चित भविष्यको लागि आज देखि नै बचत गर्ने बानी बसालौ

बचतमा

१० देखि १६ प्रतिशत

सम्मको ब्याज प्रतिफल पाइने ।

**१० प्रतिशत घट्टो तथा १८ प्रतिशत नघट्टो
ब्याजदरमा सजिलै ऋण उपलब्ध गराउने ।**

दर्ता नं.: १३२१/०६४/६५

**Dharmasthali Saving
& Credit Co-operative Ltd.**
Dharmasthali, Kathmandu,
Ph: 01-6221461
e-mail: dsccl@yahoo.com
web: dsccl.blogspot.com

बुद्धको अन्तिम यात्रा विवरण-१२

अनु. दुण्डबहादुर वज्राचार्य

“आनन्द ! (१) तथागत अरहत् सम्यक्सम्बुद्धको किन स्तूप बनाउन योग्य भएको ? यो उहाँ भगवान् अरहत् सम्यक्सम्बुद्धको स्तूप हो- (यसरी मनमा राखी), आनन्द ! धेरै मानिसहरूले आफ्नो चित्त प्रसन्न पार्छन् । त्यहाँ आफ्नो चित्त प्रसन्न पारी मरणपछि उनीहरू सुगति स्वर्गलोकमा उत्पन्न हुन्छन् । आनन्द ! यही कारणले तथागत अरहत् सम्यक्सम्बुद्धको स्तूप बनाउन योग्य छ ।

(२) “आनन्द ! प्रत्येकबुद्धहरूको किन स्तूप बनाउन योग्य भएको ? यो प्रत्येकबुद्धको स्तूप हो - (यसरी मनमा राखी) आनन्द ! धेरै मानिसहरूले आफ्नो चित्त प्रसन्न पार्छन् । त्यहाँ आफ्नो चित्त प्रसन्न पारी मरण पछि उनीहरू सुगति स्वर्गलोकमा उत्पन्न हुन्छन् । आनन्द ! यही कारणले प्रत्येकबुद्धहरूको स्तूप बनाउन योग्य छ ।

(३) “आनन्द ! तथागतको श्रावकहरूको किन स्तूप बनाउन योग्य भएको ? यो तथागतको श्रावकको स्तूप हो- (यसरी मनमा राखी), आनन्द ! धेरै मानिसहरूले आफ्नो चित्त प्रसन्न पार्छन् । त्यहाँ आफ्नो चित्त प्रसन्न पारी मरणपछि उनीहरू सुगति स्वर्गलोकमा उत्पन्न हुन्छन् । आनन्द ! यही कारणले तथागतका श्रावकहरूको स्तूप बनाउन योग्य छ ।

(४) “आनन्द ! चक्रवर्ती राजाको किन स्तूप बनाउन योग्य भएको ? यो धार्मिक, धर्मराजा चक्रवर्तीको स्तूप हो - (यसरी मनमा राखी), आनन्द ! धेरै मानिसहरूले आफ्नो चित्त प्रसन्न पार्छन् । त्यहाँ आफ्नो चित्त प्रसन्न पारी मरणपछि उनीहरू सुगति स्वर्गलोकमा उत्पन्न हुन्छन् । आनन्द ! यही कारणले चक्रवर्ती राजाको स्तूप बनाउन योग्य छ ।

आनन्दको आश्चर्य-धर्म : अनि, आयुष्मान् आनन्द विहारभित्र गएर खापाको आग्लो (द्वारकाष्ठ) पक्केर उभिएर रोइरहे- ‘म भने शैक्ष छु, सकरणीय छु । जो मेरा अनुकम्पक हुनुहुन्छ, मेरा शास्ता हुनुहुन्छ (अब) परिनिर्वाण भएर जाँदै हुनुहुन्छ ।’ अनि भगवान्ले भिक्षुहरूलाई आमन्त्रणा गर्नुभयो - “भिक्षु हो ! आनन्द कहाँ छ ?”

“भन्ते ! उहाँ आयुष्मान् आनन्द विहारभित्र गएर

खापाको आग्लो पक्केर उभिएर- ‘म शैक्ष छु, सकरणीय छु । जो मेरा अनुकम्पक हुनुहुन्छ, मेरा शास्ता हुनुहुन्छ (अब) परिनिर्वाण भएर जाँदै हुनुहुन्छ’- भनी रोइरहनुभएको छ । अनि भगवान्ले कुनै एकजना भिक्षुलाई आमन्त्रणा गर्नुभयो- यता आऊ, भिक्षु ! मेरो वचनले तिम्री आनन्दलाई बोलाउनु- “आवुसो आनन्द ! शास्ताले तिम्रीलाई बोलाइरहनु भएको छ ।” “हवस्, भन्ते !” भनी त्यो भिक्षुले भगवान्लाई प्रत्युत्तर दिई जहाँ आनन्द हुनुहुन्थ्यो त्यहाँ गए । त्यहाँ गइ आयुष्मान् आनन्दलाई यस्तो भन्ने- “आवुसो आनन्द ! तथागतले तपाईंलाई बोलाउनुभएको छ ।” “हवस्, आवुसो !” भनी त्यस भिक्षुलाई प्रत्युत्तर दिई आयुष्मान् आनन्द जहाँ भगवान् हुनुहुन्थ्यो त्यहाँ गए । त्यहाँ गएर भगवान्लाई अभिवादन गरी एक छेउ बसे । एक छेउ बसेका आयुष्मान् आनन्दलाई भगवान्ले भन्नुभयो- “आनन्द ! भैगो, शोक नगर, नरोओ । आनन्द ! मैले पहिले नै भनेको थिएन र- सबै प्रिय मनापसित विछोड हुनुपर्छ, छोड्नुपर्छ, सधैं कहाँ सँगै बस्न पाइएला ? जति पनि उत्पन्न (जन्मेका) छन्, त्यी सबै भूत संस्कारका हुन्, ती सबै परलोक धर्मका हुन् । तथागतको शरीर पनि नाश नहोस् भन्ने कुरा सम्भव छैन । आनन्द ! तिम्रीले दीर्घरत्त अर्थात् दीर्घकालदेखि हितमय सुखमय एवं अपरिमित मैत्रीपूर्ण कायकर्मद्वारा तथागतको सेवा परिचर्या गरेकाछौं ... मैत्रीपूर्ण वचन कर्मद्वारा तथागतको सेवा परिचर्या गरेकाछौं ... मैत्री पूर्ण मनःकर्मद्वारा तथागतको सेवा परिचर्या गरेकाछौं । आनन्द ! तिम्री कृतपुण्य अर्थात् पुण्य संग्राहक हौं । निर्वाण साधना (प्रधान) मा मन लगाएर चाँडै नै अनास्रव हुनेछौं ।”

त्यसपछि भगवान्ले भिक्षुहरूलाई आमन्त्रणा गर्नुभयो- “भिक्षु हो ! जो ती अतीत समयका तथागत अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध थिए उहाँ भगवान्हरूका उपस्थाक पनि त्यति कै परम उपस्थाक थिए जति हाम्रा आनन्द छन् । भिक्षु हो ! जो ति भविष्यमा हुने तथागत अरहत् सम्यक्सम्बुद्ध हुनुहुने छन् उहाँ भगवान्हरूका उपस्थाक पनि त्यतिकै परम उपस्थाक हुनेछन् । जति हाम्रा आनन्द छन् । भिक्षु हो ! आनन्द पण्डित छ । भिक्षु हो ! आनन्द मेधावी छ । ऊ जान्दछ कि यो भिक्षुहरूको तथागत दर्शन गर्न जाने समय हो ... भिक्षुणीहरूको ... उपासकहरूको ... उपासिकाहरूको ... राजाहरूको ... महामात्यहरूको ... तैर्थिकहरूको ... तैर्थिक-श्रावकहरूको तथागत दर्शन गर्न जाने समय हो ।

“भिक्षु हो ! आनन्दसित यी चार आश्चर्य-अद्भुत-धर्म छन् । के के चार ? (१) यदि भिक्षु परिषद् आनन्दको दर्शन गर्न आयो भने उसको दर्शनैबाट सन्तुष्ट हुन्छ । यदि आनन्दले धर्मकोबारे भाषण गर्छ भने भिक्षुपरिषद् त्यसलाई सुनी सन्तुष्ट हुन्छ । बरू त्यो भिक्षुपरिषद् त्यस बेला असन्तुष्ट हुन्छ जुन बेला आनन्द भाषण सिध्याई चुप हुन्छ । (२) यदि भिक्षुणी परिषद् ... । (३) यदि उपासक परिषद् ... । (४) यदि उपासिका परिषद् ... (पूर्ववत्) ... । भिक्षु हो ! यही चार आश्चर्य-अद्भुत गुण धर्म आनन्दसित छन् ।

“भिक्षु हो ! चक्रवर्ती राजासित यी चार आश्चर्य-अद्भुत-धर्म छन् । के के चार ? (१) यदि क्षत्रिय परिषद् चक्रवर्ती राजाको दर्शन गर्न आयो भने उसको दर्शनैबाट सन्तुष्ट हुन्छ । यदि चक्रवर्ती राजाले भाषण गर्छ भने क्षत्रिय परिषद् त्यसलाई सुनी सन्तुष्ट हुन्छ । बरू त्यो क्षत्रिय परिषद् त्यसबेला असन्तुष्ट हुन्छ जुन बेला चक्रवर्ती राजा भाषण सिध्याई चुप हुन्छ । (२) यदि ब्राह्मण परिषद् ... । (३) यदि गृहपति परिषद् ... । (४) यदि श्रमण परिषद् ... (पूर्ववत्) ... । भिक्षु हो ! यही चार अद्भुत गुण धर्म चक्रवर्ती राजासित छन् । भिक्षु हो ! आनन्दसित यी नै चार आश्चर्य-अद्भुत-धर्म छन् । के के चार ? (१) यदि भिक्षुपरिषद् आनन्दको दर्शन गर्न आयो भने उसको दर्शनैबाट सन्तुष्ट हुन्छ । यदि आनन्दले धर्मको बारे भाषण गर्छ भने भिक्षुपरिषद् त्यसलाई सुनी सन्तुष्ट हुन्छ । बरू त्यो भिक्षु परिषद् त्यस बेला असन्तुष्ट हुन्छ जुन बेला आनन्द भाषण सिध्याई चुप हुन्छ । (२) यदि भिक्षुणी परिषद् ... । (३) यदि उपासक परिषद् ... । (४) यदि उपासिकापरिषद् ... (पूर्ववत्) ... । भिक्षु हो ! यी नै चार अद्भुत गुण धर्म आनन्दसित छन् ।

महासुदर्शन राजाको कथा : आयुष्मान् आनन्दले भगवान्लाई यस्तो निवेदन गरे— “भन्ते ! भगवान् यस्तो सानो नगरमा, जंगली प्रदेशमा, शाखा नगरमा परिनिर्वाण नहुनुहोस् । भन्ते ! धेरैधेरै ठूलठूला महानगरहरू छन्, जस्तो कि चम्पा, राजगृह, श्रावस्ती, साकेत, कौशाम्बी, वाराणसी । त्यहाँ भगवान् परिनिर्वाण हुनु होस् । त्यहाँ तथागतप्रति अभिप्रसन्न भएका धेरैधेरै क्षत्रिय महाशाल ((धनाढ्य) हरू, ब्राह्मण महाशालहरू, गृहपति महाशालहरू छन् । तिनीहरूले तथागतको शरीरलाई पूजा गर्नेछन् ।

“आनन्द ! यस्तो नभन । आनन्द यस्तो सानो नगर, जंगली प्रदेश, शाखा नगर— नभन । आनन्द ! प्राचीन कालमा यहाँ धार्मिक, धर्मराजा, चतुर्द्वीप विजेता, जनपदमा

प्रख्यात भएका शान्ति स्थापक सात रत्न सम्पन्न भएका महासुदर्शन (महासुदर्शन) चक्रवर्ती राजा भएका थिए । आनन्द ! महासुदर्शन राजाको यहीं नै कुसीनारा ‘कुशावती’ नामक पूर्व-पश्चिम १२ योजन लमाइ, उत्तर दक्षिण सात योजन चौडाइ भएको राजधानी थियो । आनन्द ! कुशावती राजधानी समृद्ध थियो, धनधान्य सम्पन्न जनाकीर्ण तथा सुभिक्षमय थियो । जस्तोकि, आनन्द ! देवताहरूको आलकमंदा नामको नगर समृद्ध थियो । आनन्द ! यही प्रकारले कुशावती राजधानी समृद्ध थियो, धनधान्य-सम्पन्न, जनाकीर्ण तथा सुभिक्षमय थियो । आनन्द ! यस नगरमा रात दिन (चौकीसै घण्टा) दस प्रकारको शब्द लगातार गुँजिरहन्थे, जस्तोकि (१) हात्तीको आवाज, (२) घोडाको आवाज, (३) रथको आवाज (४) भेरीको शब्द (५) मृदङ्गको स्वर, (६) वीणाको स्वर, (७) गीतको शब्द, (८) शंखको स्वर, (९) लयबद्ध हातहरूको ताली तथा (१०) स्नान गर्नुहोस्, खानुहोस्, पिउनुहोस् आदि शब्द । जाऊ आनन्द ! कुशीनारामा गई कुसीनारावासी मल्लहरूलाई भन— “वाशिष्ठ ! आज रातको अन्तिम प्रहरमा तथागतको परिनिर्वाण हुँदैछ । आओ, वाशिष्ठहरू हो ! आओ, पछि पश्चाताप नगर— “हाम्रै ग्राम क्षेत्रमा तथागतको परिनिर्वाण हुनुभएर पनि हामीले अन्तिम समयमा तथागतको दर्शन गर्न पाएनौं । ”

“हवस्, भन्ते ! ” भनी आयुष्मान् आनन्दले भगवान्लाई प्रत्युत्तर दिएर चीवर पहिरी पात्र चीवर धारण गरी एक जना भिक्षु साथ कुसीनारामा प्रवेश गर्नुभयो ।

मल्लहरूद्वारा वन्दना : त्यस बेला कुसीनारावासी मल्लहरू केही (विशेष) कामले संस्थागारमा भेला भईरहेका थिए । अनि आयुष्मान् आनन्द जहाँ कुसीनाराको मल्लहरूको संस्थागार हो, त्यहाँ जानुभयो । त्यहाँ जानुभई कुसीनारावासी मल्लहरूलाई यसो भन्नुभयो — “वाशिष्ठहरू हो ! आज रातको अन्तिम प्रहरमा तथागतको परिनिर्वाण हुँदैछ । आओ, वाशिष्ठहरू हो ! आओ, पछि पश्चाताप नगर— हाम्रै ग्राम क्षेत्रमा तथागतको परिनिर्वाण भएर पनि हामीले अन्तिम समयमा तथागतको दर्शन गर्न पाएनौं । ” आयुष्मान् आनन्दको कुरा सुनी मल्लहरू, मल्लपुत्रहरू, मल्लवधुरू, मल्ल प्रजापतिहरू दुःखित दुर्मना, दुःख समर्पित-चित्त राखी कुनै-कुनै त केश छाडी रोइरहेका थिए । दुवै हातले बाहु समातेर रोइरहेका थिए । काटेको रुख ढलेभै जमिनमा लडेर यताउति लडेर, गुडेर विलाप गरिरहेका थिए— ‘यति चाँडै भगवान् परिनिर्वाण हुन लाग्नुभयो । यति चाँडै (बुद्ध) लोकबाट अन्तर्धान हुन लाग्नुभयो’ । अनि मल्लहरू ...

दुःखित दुर्मना, दुःख समर्पित ... भई जहाँ उपवत्तन मल्लहरूको शालवन हो, जहाँ आयुष्मान् आनन्द हुनुहुन्थ्यो, त्यहाँ गए । त्यसपछि आयुष्मान् आनन्दलाई यस्तो भयो— 'यदि मैले कुसीनाराका मल्लहरूलाई एकएक गरी भगवान्लाई वन्दना गराउं भने भगवान्लाई कुसीनाराका मल्लहरूबाट अभिवन्दित गराउँदैंमा आजको रात बितेर जानेछ । अतः किन म कुसीनाराका मल्लहरूको एउटाएउटा कुल क्रमअनुसार भगवान्लाई यसरी वन्दना नगराउँ— 'भन्ते ! अमुक मल्ल सपुत्र, सभार्या, स-परिषद्, स-अमात्य भगवान्को चरणमा शिरले वन्दना गर्दछ ।' अनि आयुष्मान् आनन्दले कुसीनाराका मल्लहरूलाई एकएक कुल क्रमअनुसार (यहीँ रीतले) भगवान्लाई वन्दना गराए ।— 'भन्ते ! अमुक मल्ल ... सपुत्र, सभार्या स-परिषद्, स-अमात्य भगवान्को चरणमा शिरले वन्दना गर्दछ ।' यस उपायबाट त्यो रात्रिको प्रथम प्रहरमै ती मल्लहरूद्वारा भगवान्लाई वन्दना गर्ने क्रम पूरा भयो ।

सुभद्र परिब्राजकको प्रव्रज्या : त्यसबखत सुभद्र (सुभद्र) भन्ने परिब्राजक कुसीनगरमा वसिरहेका थिए । अनि सुभद्र परिब्राजकले 'आज कै रातको अन्तिम याममा श्रमण गौतमको परिनिर्वाण हुनेछ' भन्ने सुने । अनि सुभद्र परिब्राजकलाई यस्तो लाग्यो — "परिव्राजकहरूका जेठापाका आचार्य प्राचार्यहरूले 'कहिलेकाहीं मात्र तथागत अरहत् सम्यक्सम्बुद्धहरू लोकमा उत्पन्न हुन्छन्' भनी भनेका कुरा मैले सुनेको छु । आजकै रातको अन्तिम याममा श्रमण गौतमको परिनिर्वाण हुनेछ भन्ने पनि सुन्दछु । ममा यस्तो शंका लागेको छ । श्रमण गौतममाथि म यति प्रसन्न छु— श्रमण गौतम मलाई त्यस्तो धर्मोपदेश गर्न सक्नुहुन्छ जसले गर्दा यो मेरो शंका दूर हुने छ ।" यति सोची सुभद्र परिब्राजक जहाँ उपवत्तन भन्ने मल्लहरूको शालवन हो, जहाँ आयुष्मान् आनन्द हुनुहुन्थ्यो त्यहाँ गए । त्यहाँ पुगेपछि आयुष्मान् आनन्दसँग विन्ती गरे — "भो आनन्द ! मैले परिव्राजकहरूका जेठापाका आचार्य प्राचार्यहरूले 'कहिलेकाहीं मात्र तथागत अरहत् सम्यक्सम्बुद्धहरू लोकमा उत्पन्न हुन्छन्' भन्ने कुरा सुनेको छु । आजकै रातको अन्तिम याममा श्रमण गौतमको परिनिर्वाण हुनेछ । ममा यस्तो शंका लागेको छ । श्रमण गौतमदेखि म यति प्रसन्न छु— श्रमण गौतम मलाई त्यस्तो धर्मोपदेश गर्न सक्नुहुन्छ जसले गर्दा यो मेरो शंका दूर हुनेछ । त्यसैले भो आनन्द ! मलाई श्रमण गौतमको दर्शन गर्ने मौका दिनुभए बेश हुने थियो ।" यस्तो भन्दा आयुष्मान् आनन्दले सुभद्र परिब्राजकलाई यसो

भन्नुभयो — "आवुसो सुभद्र ! भइहाल्यो, तथागतलाई कष्ट नदेओ । भगवान् थाक्नुभएको छ ।" दोस्रो पटक पनि ... तेस्रो पटक पनि सुभद्र परिव्राजकले जेठापाका आचार्य प्राचार्यहरूले 'कहिलेकाहीं मात्र तथागत अरहत् सम्यक्सम्बुद्धहरू लोकमा उत्पन्न हुन्छन्' भन्ने कुरा सुनेको छु । आजकै रातको अन्तिम याममा श्रमण गौतमको परिनिर्वाण हुनेछ । मलाई यस्तो शंका लागेको छ । श्रमण गौतममाथि म यति प्रसन्न छु— श्रमण गौतम मलाई त्यस्तो धर्मोपदेश गर्न सक्नुहुन्छ जसले गर्दा यो मेरो शंका दूर हुनेछ । त्यसैले भो आनन्द ! मलाई श्रमण गौतमको दर्शन गर्ने मौका दिनुभए बेश हुने थियो ।" तेस्रो पटक पनि आयुष्मान् आनन्दले सुभद्र परिव्राजकलाई यस्तो भने— "आवुसो सुभद्र ! भइहाल्यो, तथागतलाई कष्ट नदेओ । भगवान् थाक्नुभएको छ ।"

अनि भगवान्ले आयुष्मान् आनन्दको सुभद्र परिव्राजकसँग भईरहेको कुराकानी सुन्नुभयो । अनि भगवान्ले आयुष्मान् आनन्दलाई आमन्त्रण गर्नुभयो — "आनन्द ! भइहाल्यो, सुभद्रलाई न रोक, आनन्द ! सुभद्रले तथागतको दर्शन पाऊन् । जति पनि सुभद्रले मसँग सोध्नेछन् त्यो सबै जान्ने अभिप्रायले सोध्नेछन्, दुःखदिने अभिप्रायले होइन । जुन प्रश्नको उत्तर बताउनेछु त्यो उनले चाँडै नै बुझ्नेछन् ।" अनि आयुष्मान् आनन्दले सुभद्र परिव्राजकलाई यसो भन्नुभयो — "सुभद्र ! जाऊ, भगवान्ले अवकाश दिनुहुन्छ ।" अनि सुभद्र परिव्राजक जहाँ भगवान् हुनुहुन्थ्यो त्यहाँ गए । त्यहाँ गएर भगवान्सँग सम्मोदन गरे । सम्मोदनीय कुशलवार्ता गरिसकेपछि एक छेउमा बसे । एक छेउमा बसेका सुभद्र परिव्राजकले भगवान्लाई यस्तो विन्तीगरे — "भो गौतम ! जो ती श्रमण ब्राह्मणहरू संघी, गणी, गणाचार्य, प्रख्यात, यशस्वी, तीर्थकर र धैरैजनाको साधुसम्मत हुन् जस्तै— पूरण कश्यप, मखली गोशाल, अजित केशकम्बल, प्रकुध कात्यायन, सञ्जय बेलट्टपुत्र र निगण्ठनाटपुत्र हुन् । के ती सबैले आफूले प्रकाश गरेका कुरालाई साक्षात्कार गरेका छन् ? वा गरेका छैनन् ? अथवा केहीले साक्षात्कार गरेका छन्, केहीले गरेका छैनन् ? ..."

"सुभद्र ! ती सबैले आ-आफूले प्रकाश गरेका कुरालाई साक्षात्कार गरेका छन् वा छैनन् अथवा केहीले साक्षात्कार गरेका छन्, केहीले गरेका छैनन् भन्ने यो कुरा छाडिदो । सुभद्र ! म तिमिलाई धर्मोपदेश गर्नेछु । त्यो राम्ररी सुन, मनमा राख, भन्नेछु ।"

क्रमशः.....

चा जुइपिं मनुत

— हेरारत्न शाक्य

युवक बौद्ध मण्डल, यल ।

म्वातले जितः सुनां मभिं मिखां

मयः स्वइगु ध्वकिगु ला छाया

थः यःपिं सुइतं सुनां मभिं मिखां

मयः स्वइगु दाइगु, व्वःवीगु ला छाया

प्राण दतले बाम्ह सीसां म्वाना व च्वनी

मान मदमर्दन जूगु नुगः मिखां खंकाच्चनी

शक्ति हीनम्ह क्षीन अयूनं ल्ववंकेगु त्वते मफयाच्चनी

हाः थथे छता जुइक म्वाय् म्वालेमा धका मती वंकाच्चनी ।

सीका हरे थः यपिं मां-बौ दाजु किजा

मिप्वालं पुकाः उना छवइगु स्वयेमा

गुलिसित वं गालय् छवइ चां ल्हाकाः

बुयावक्व माः भ्वाः जूथें अनित्य खंकेमा

ययां सीम्ह तइ तयेवं म्वानाः गुबलें सुं मवः

भन नं वया की दाया ध्वगिना वनी

प्रकृतिया हे अंश भी नं थीरं च्वनीपिं सुं मव

पञ्चमहाभूतं दयेकूगु थ्व म्हं छन्हु चा जुयावनी

बुद्ध जन्मभूमि नेपाः देसय्

सुखशान्ति जुयेमा ।

सकसिकें धार्मिक चेतना विकास जुयेमा ।

मिलन बहुउद्देशीय सहकारी संस्था लिमिटेड

ह्वनाछें, पाको, न्यूरोड, काठमाडौं ।

फोनः ४२३१०३६, ४२२२०६५, फ्याक्स : ४२१६१६७

Stray notes on Lumbini Politics

✍ **Harischandra Lal Singh**

The reporter of Shukrabar, vernacular daily, wrote about the politics involved in the supposed APEC deal. It said the frequent visit of Maoist leader Prachanda to South Asian countries has created suspicious among the people. The paper argues that the analysts of international security and strategy have been taking Lumbini as a very insecure area of Nepal, at least politically. Sandwiched between the northern Himalayas and the Indian border area in the south, Lumbini is considered a very sensitive religious area. According to the institute of world strategic study of the Oxford University, the Lumbini development plan will help expand China's influence in Nepal and it will also intensify China's "soft policy" campaign towards Asia.

In recent times though the influence and popularity of Buddhism has increased in the World as a whole, it has so far not intensified its influence in international politics. It is the analysis of Chinese policy makers that if Lumbini can be turned into Kashi (Benares) of Buddhism, the influence of Buddhism will have an increasing impact on international politics and this will also help reduce the influence of Tibetan religious leader, the Dalai Lama.

The daily also mentioned the support received by the Dalai Lama from the western countries to create public opinion in Tibet on behalf of Tibet autonomous region which has been a big headache to the Chinese Communist Party and Government. With a view to ending this influence, China is whole-heartedly engaged in the development of Lumbini.

The same source says that through Buddhism which is popular as a very tolerant religion in comparison to Christianity and Islam, China, by lunching this cultural diplomacy, is trying to expand its influence and supremacy not only in Buddhist countries such as Japan, Korea, Taiwan, Burma, Thailand, Malaysia and Sri Lanka but also in the whole of Asia.

It is because of the increasing economic potentiality of South East Asia in investing for the

development of Lumbini that Communist Prachanda, Hindu Paras, the representative of American millionaire Rockefeller family, have joined the common forum created by China, although they have nothing to do with Buddhism, wrote the daily paper.

The paper continues "Along with the dream of making Nepal financially immensely rich, there is the fear of the tension of war. This plan will make Lumbini the focus of mutual conflict between India and China. Many people cannot believe that India will allow China to implement the plan of such huge size close to its border."

Writing in a vernacular daily Nagarik Dainik on August 13th 2011, Pradip Giri said that a high ranking official of Nepal resigned over the issue of Lumbini development. His case was also a part of Lumbini politics. Any issue of developing Lumbini raises highbrows in India because India is propagating that the Buddha was born in India. Therefore in the case of Lumbini, India is more intolerant. India, which is preparing to construct a Buddhist circuit in its land, doesn't hesitate to claim that Lumbini, the birth place of the Buddha, is a part of India. In order to bring all the Buddhist tourists to its land, India has done excavation work in the Nalanda University to create a replica of Lumbini. India has given emphasis on tourism development linking Bodhagaya of Bihar to Nalanda of Uttarpradesh. The press of India occasionally claims the land close to Lumbini as Indian Territory.

China, on the other hand, by stepping towards Lumbini, wants to expand its influence in Tibet through the Buddhist activities. This wish has been expressed time and again by Chinese leaders, says the paper.

Apart from the APEC proposal there are also other proposals for the development of Lumbini. Thailand has proposed to construct a big maternity home in Lumbini arguing that the children born to the mothers living in the climate of Lumbini would be blessed with the attributes of the Buddha. An American company proposed to make a park similar to Disneyland of California. An Asian company put forward a proposal of constructing and international airport around Lumbini to enable the people of the world to visit

Lumbini and seek blessings of the Buddha.

Nepalese culture minister was approached by two Chinese parties – one to develop Lumbini with the investment of 2000 million rupees. Another party proposed to construct ten meter long image of the Buddha and to construct a pond with the facility of bathing around the image. The proposals were not materialized as the concerned parties, for one reason or another, were victims of indecision.

One of the reasons of indecision may be

attributed to the plea of Ban Ki Moon, the present Secretary General of the United Nations, not to undertake any major work for the development of Lumbini for a year to ensure that any work done there is done in a planned way. A conformed, Buddhist as he is, Ban Ki Moon wants to see Lumbini developed in a planned way to protect and preserve the sanctity of Lumbini. Moon's wish is understandable. He wants to see that Lumbini development plan must not be affected

by commercialization. 🌸

क्रमिक बचत गर्ने बानी बसालौ
बोट नमासी मिठो फल खाऔं

रजिष्टर्ड नं. १००/०६२-६३

इन्द्रेणी वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.
गुरुजुधारा, काठमाण्डौ
फोन नं. ४३९५३४४, फ्याक्स: ४३९०४५८
इमेल: indrenico_operative@yahoo.com

इन्द्रेणी सहकारीको रेमिट सेवा

**संसारको जुनसुकै ठाउँबाट पठाएको रकम
सप्ततारा इन्टरनेशनल प्रा.लि.
माफत**
इन्द्रेणी सहकारी गुरुजुधारामा तुरुन्तै पाइन्छ ।
सम्पर्क फोन नं. ४३९५३४४, फ्याक्स: ४३९०४५८

अत्तानं एव पठमं - पटिरूपे निवसये ।
अथञ्जम'नुसासेय्य- न किलिसेय्य पण्डितो ॥
अर्थात् : आफूलाई नै पहिले उचित स्थानमा राख्, अनिमात्र अरूलाई उपदेश गर, यसरी न्यवहार
गर्ने पण्डितको चित्तमा क्लेश (दुःख) भित्रिदैन ।
- धम्मपद, १५८

सुनौलो कीर्तिपुर बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.
नगाउँ दोबाटो, नयाँ बजार, कीर्तिपुर

बौद्ध गतिविधि

आनन्दकुटीमा मासिक बुद्धपूजा

१४ कार्तिक, काठमाडौं । कति पुन्हि-कार्तिक पूर्णिमाका दिन आनन्द कुटी विहारमा मासिक बुद्धपूजा, धर्मदेशना, दानप्रदान तथा भोजन कार्य सम्पन्न भयो । लंकाराम चैत्य परिसरमा दीप-प्रज्वलनपछि सामूहिक रूपमा लामबद्ध भइसकेपछि बुद्धपूजा सम्पन्न भयो । भिक्षु धर्ममूर्ति महास्थविरसमक्ष पंचशील-प्रार्थना र बुद्धपूजापछि भिक्षु सरणंकरले सामाजिक सद्भावका कारण त्यागभावनालाई जीवन्त तुल्याउन सकिने बारेमा धर्मदेशना गर्नुभयो । उपस्थित सम्पूर्ण भिक्षु, श्रामणेर, अनागारिका तथा उपासक-उपासिकाहरूका लागि जलपान-भोजन दान गरियो ।

कपन गुम्बामा धार्मिक भ्रमण

२३ कार्तिक, स्वयम्भू । आनन्दकुटी मिसा पुचः को आयोजन तथा विजयरत्न तुलाधरको संयोजकत्वमा कपन गुम्बामा एक धार्मिक भ्रमण सम्पन्न भयो । नेपाल बौद्ध महासंघका उपाध्यक्ष एवं कपन गुम्बाका प्रतिनिधि लामागुरु थुब्लेन जिग्दोलको प्रमुख आतिथ्यता एवं भिक्षु सरणंकरको सभापतित्वमा सम्पन्न सो कार्यक्रममा धर्मदेशना, परित्राण पाठ, पुण्यानुमोदन तथा भोजन दान गरिएको थियो । भिक्षु सरणंकरले धर्मदेशना गर्नुभएको सो कार्यक्रममा लामागुरु थुब्लेन जिग्दोल, भ्रमण संयोजक विजयरत्न तुलाधर तथा मिसा पुचः का संयोजक आरति रंजितले बोल्नुभयो भने पुचः का सदस्य रोशना तुलाधरले कार्यक्रम संचालन गर्नुभयो । ११० जना उपासकउपासिकाको सहभागिता रहेको थियो ।

ज्ञानमाला संघको पद-हस्तान्तरण

७ आश्विन, पाल्पा । वि. सं. २००४ सालमा स्थापित ज्ञानमाला संघ, आनन्द विहार, तानसेनको नवनिर्वाहक अध्यक्ष रत्नमान वज्राचार्यसहितको कार्य समितिलाई ३ वर्षे कार्यकालका लागि पद तथा कार्यभार निवर्तमान अध्यक्ष राजेन्द्रमुनी शाक्यले एक समारोहकाबीच हस्तान्तरण गर्नुभयो । दुईवटा सत्रमा विभाजन गरी सम्पन्न गरिएको उक्त कार्यक्रमा प्रमुख अतिथि भिक्षु आनन्द, राजेन्द्रमुनी शाक्य, रत्नमान वज्राचार्य, पूर्व अध्यक्षहरू सर्जुलाल वज्राचार्य,

देवेन्द्रमान शाक्य, विश्वमान शाक्य, करुणा बौद्ध संघका अध्यक्ष छत्रराज शाक्य, बौद्ध महिला समितिका शोभा शाक्य, ज्ञानमाला सभा एवं चुडाकर्म संघका अध्यक्ष चकोरमान शाक्य, विनयराज वज्राचार्यलगायतले बोल्नुभयो । निर्विरोध चयन गरिएको सो कार्यसमितिमा अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, कोषाध्यक्ष तथा सहसचिवमा क्रमशः रत्नमान वज्राचार्य, विनयराज वज्राचार्य, सरोजलाल शाक्य, शोभामान वज्राचार्य तथा सरविन्द्रमान वज्राचार्य रहेका छन् । त्यस्तैगरी, सदस्यहरूमा गम्भीरमान शाक्य, उत्पल कुमार वज्राचार्य, कृष्णलाल वज्राचार्य, बलबहादुर गाहा मगर, राजेन्द्रबहादुर वज्राचार्य, सुरेश बुद्धाचार्य, विमललाल शाक्य, विनादेवी शाक्य र शान्तिदेवी शाक्य रहेका छन् ।

बुद्धघोष-स्मृतिमा संघदान

२७ आश्विन, पाटन । नेपालका पाँचौं संघनायक, अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका पूर्व अध्यक्ष, अगमहासङ्घम्मजोतिकधज तथा नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाका संस्थापक शिक्षाध्यक्ष दिवंगत भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको वार्षिक पुण्यतिथिमा भिक्षु महासंघलाई संघभोजन दान कार्यक्रम सम्पन्न गरियो । संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविरले दिवंगत भिक्षुको व्यक्तित्वको चर्चा गर्नुभयो । सो गुणानुस्मरण सभामा दिवंगत भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको प्रवचन सि.डी. विमोचन गरिएको थियो । आवासीय भिक्षु पञ्जारतन तथा भिक्षु पञ्जासारले कार्यक्रम संचालन गर्नुभयो ।

श्रीघःविहार प्रवेशद्वार उद्घाटन

१३ कार्तिक, काठमाडौं । नेपालका संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविर तथा अनागारिका संघका अध्यक्ष एवं श्रीघः विहार विकास समितिका अध्यक्ष अनागारिका धम्मवतीले श्रीघः नघलस्थित श्रीघः विहार पञ्चबुद्ध प्रवेश

You may Visit : www.anandabhoomi.com

द्वारको संयुक्त रूपमा उद्घाटन गर्नुभयो । श्रीघः विहार विकास समितिको पहल एवं सक्रियतामा सो पञ्चबुद्ध प्रवेशद्वार निर्माण सम्पन्न भएको हो । बुद्धधर्मका तीनवटै यानबाट मङ्गल शान्तिको कामना गर्दै पाठ गरिएको उक्त कार्यक्रममा संस्कृतिविद् सत्यमोहन जोशी, पुरातत्त्व विभागका महानिर्देशक भेषराज दाहालगायतले बोल्नुभयो । कार्यक्रममा विकास समितिका महासचिव गुह्यरत्न शाक्यले स्वागत मन्तव्यसँगै प्रगति प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुभयो भने सहकोषाध्यक्ष अमीर शाक्यले धन्यवाद ज्ञापन गर्नुभयो । ऐतिहासिक एवं पुरातात्विक महत्त्वले भरिएको उक्त स्थानमा निर्मित प्रवेश द्वारमा बुद्धका मूर्तिहरू प्रतिस्थापन गरिएका छन् ।

नगदेशमा ऋषिणी दीक्षा

१६ कार्तिक, भक्तपुर । २२७४ औं शस्त्रअस्त्र परित्याग दिवसको अवसर पारी नगदेश बुद्धविहारमा फुलपातीदेखि एकादशीसम्म (पाँच दिन) अल्पकालीन ऋषिणी दीक्षा कार्यक्रम अनागारिका केशवतीको अग्रसरतामा सम्पन्न भयो । आशामाया तको (दानवती), हेरानानी बाडे (शीलवती), मैयाँ सिकेमन (नैष्कर्म्यवती), लिजा धजु (प्रज्ञावती), पूजा कपाली (वीर्यवती), जिया कपाली (क्षान्तीवती), सजनी कालु (सत्यवती), ईशा प्रजापति (अधिष्ठानवती), निमिषा कपाली (मैत्रीवती), कृति वादे (उपेक्षावती), एलिशा कपाली (हिरीवती), युगिना (ओतप्पवती), लुमन्ती प्रजापति (श्रद्धावती), अनिशा कपाली (भावनावती), निरुता नायःजु (प्रितीवती), संजना नायःजु (श्रुतवती), निर्जला नायःजु (ध्यानवती), युनिका (सुप्रियावती) र श्रृजना (रूपवती) गरी १९ जना उपासिकाहरूले अस्थायी ऋषिणी प्रव्रज्या दिक्षा ग्रहण गरे ।

युवा बौद्धको नेतृत्वमा चारधाम

१७ कार्तिक, पाल्पा । युवा बौद्ध संघ, महाबोधि विहारको नेतृत्वमा बौद्धमार्गीहरूको चारधामलगायत विभिन्न स्थानहरूको सप्ताहव्यापी भ्रमण सम्पन्न भयो । कार्तिक १० गतेदेखि १६ गतेसम्म आयोजित उक्त भ्रमण कार्यक्रममा ४३ जनाको सहभागिता रहेको थियो । लुम्बिनी, बुद्धगया, सारनाथ, श्रावस्ती, कुशीनगर, बनारस (वाराणसी) जस्ता विविध धार्मिक स्थलहरूको भ्रमण एवं अवलोकन गर्दै भ्रमण टोलीले विहार-विहारमा शीलग्रहण तथा भोजन दान पनि गर्‍यो । लुम्बिनी भ्रमण वर्ष २०१२ को प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्यले

आयोजित सो भ्रमण समितिका संयोजक विनयराज वज्राचार्य, युवा बौद्ध संघका अध्यक्ष राजेशकाजी शाक्य, सुवर्णमुनी शाक्यले विहार प्रमुख भिक्षुहरूलाई उपहारस्वरूप मायादेवी मन्दिरको फोटो फ्रेम पनि प्रदान गर्नुभयो ।

भिक्षु शाक्यानन्दको १५ औं स्मृतिदिवस

२३ कार्तिक, पाल्पा । दिवंगत नेपालका दोश्रो संघनायक भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविरको १५ औं स्मृति दिवस पाल्पा तानसेनस्थित महाचैत्य विहारमा एक धार्मिक कार्यक्रमबीच सम्पन्न गरियो । भिक्षु आनन्दको प्रमुख आतिथ्यमा सम्पन्न उक्त अवसरमा

भिक्षु शाक्यानन्द स्मृति गुठीको १५ औं वार्षिकोत्सव पनि मनाइयो । कार्यक्रममा स्मृति गुठीका धम्मानुशासक भिक्षु आनन्द, अध्यक्ष छत्रराज शाक्य, चिनियालाल वज्राचार्य, पुण्यरत्न वज्राचार्यलगायतका वक्ताहरूले दिवंगत भिक्षुको जीवनी र थेरवाद बुद्धधर्ममा उहाँ महास्थविर भन्तेको योगदान बारे बोल्नुभयो । गुठीका सचिव उत्पलकुमार वज्राचार्य र कोषाध्यक्ष देवप्रसाद वज्राचार्यले क्रमशः वार्षिक प्रतिवेदन र आर्थिक प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुभएको सो कार्यक्रममा सामाजिक संघसंस्थाका प्रतिनिधिहरूले पनि बोल्नुभयो ।

बुद्धधर्म र विज्ञानसम्बन्धी प्रदर्शन

२९ कार्तिक, काठमाडौं । बौद्धस्थित सेचेन गुम्बा (Shechen Monastery) मा "Buddhism and Science Exhibition" बुद्धधर्म विज्ञानको युगल प्रदर्शनी सम्पन्न भयो । "The World of Your Senses" मा केन्द्रित उक्त प्रदर्शनी कार्तिक २९ गतेदेखि मंसिर २ गते (14th-17th Nov., 2012) सम्म चलेको सो प्रदर्शनीको पहिलो दिनमा Ven. Matthieu Ricard ले "The Relevance of Collaboration between Buddhism and Science for a Better Society" विषयमा बोल्नुभयो । त्यस्तैगरी, अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका महासचिव भिक्षु कोण्डन्यले शुभकामना मन्तव्य दिनुभयो । प्रदर्शनीको अन्तिम दिन "Buddhist Monk's Experience of Science" विषयमा Geshe Nyima Tashin ले सहभागीहरूसँग अर्न्तक्रिया गर्नुभयो ।

करुणा विहारमा चैत्य स्थापना

१ मंसिर, मातातीर्थ । मातातीर्थस्थित करुणा विहार परिसरमा निर्मित शिलाको चैत्य नेपालका संघनायक

भिक्षु अश्वघोष महास्थविरले धार्मिक विधिपूर्वक अनावरण गर्नुभयो । नेपाली भिक्षुमहासंघ, अनागारिकाहरू तथा भियतनाम, ताइवान, लाओस, थाइल्याण्ड तथा इण्डियाका भिक्षुहरूको उपस्थितिमा बौद्ध चैत्य अनावरण गरिएको थियो । ताइवानमा अध्यापन गरिरहनुभएका भिक्षु मङ्गल महास्थविरको सक्रियता एवं पहलमा ताइवानका वरिष्ठ भिक्षुको अस्थिधातु राखी उक्त चैत्य निर्माण गरिएको हो । कार्यक्रममा ताइवानका बौद्ध उपासक उपासिकाहरूले भिक्षुहरूलाई संघदान गरे । करिव १८ रोपनी जग्गा ओगटिएको सो क्षेत्रमा निकट भविष्यमा बौद्ध अध्ययनलगायत विहार एवं धार्मिक अनुष्ठानका लागि संस्थागत प्रयास थालिने अवगत हुनआएको छ ।

पुण्यतिथिमा भोजन दान

२ मंसिर, काठमाडौं । दिवंगत संघउपनायक आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरको पुण्यस्मृतिमा एक वर्षसम्म नियमित रूपमा मासिक धर्मकर्म गर्ने निर्णयअनुरूप बुद्धविहार भृकुटीमण्डपमा भिक्षुसंघ तथा अनागारिका संघलाई जलपान भोजन दान-पुण्यकार्य सम्पन्न गरियो ।

बुद्धविहारलाई बौद्ध महिला संघको सहयोग

५ मंसिर, काठमाडौं । भृकुटीमण्डपस्थित बुद्धविहारमा धार्मिक सम्भौता गरी संचालित बौद्ध संस्थामध्ये एक बौद्ध महिला संघ, नेपालले बुद्धविहारको धम्मागार धम्महलमा राख्न ५० थान प्लास्टिकको मेच सश्रद्धा प्रदान गरेको छ । उहाँहरूलाई बुद्धविहार परिवारले स्वविवेक तवरबाट आवश्यक प्रयोगको वस्तु दान गर्नुभएकोले साधुवाद व्यक्त गरिएको छ । स्मरण रहोस् बुद्धविहार, भृकुटीमण्डपमा विहारकै संरक्षणमा सिद्धार्थ शिशु निकेतन स्कूल संचालन भइरहेको छ भने धार्मिक संस्थाहरू धार्मिक सम्भौतामुताविक राष्ट्रिय तथा अन्तरराष्ट्रिय बौद्ध संस्था केन्द्रीय धर्मोदय सभाको कार्यालय, बौद्ध वृद्धाश्रम-बनेपा, थेरवाद फाउण्डेशन नेपाल संस्था संचालन भइरहेको छ ।

वृद्धाश्रमलाई सोलार तथा अन्य सहयोग

७ मंसिर, बनेपा । नेपालको सबैभन्दा पुरानो र अग्रणी वित्तिय संस्था नेपाल बैंक लिमिटेडको ७५ औं स्थापना दिवसको पावन अवसरमा 'वृद्ध नागरिकको सम्मान तथा समाजमा आफ्नो जिम्मेवारी र दायित्व वहन गर्ने' उद्देश्यअनुरूप संस्थाले बनेपास्थित बौद्ध वृद्धाश्रमलाई सोलार प्यानल प्रदान गरेका छन् । समाजबाट पैसा कमाएपछि समाजको लागि केही गर्नुपर्छ भन्ने उद्देश्यले वर्षेपिच्छे यस्ता कार्य गर्दैआएको बताउँदै संस्थाका महाप्रबन्धकले बौद्ध वृद्धाश्रमका अध्यक्ष भिक्षु कोण्डन्यलाई सो सोलार हस्तान्तरण गर्नुभएको हो । उक्त अवसरमा नेपाल बैंक लिमिटेडले बैंक तथा व्यक्तिगत तर्फबाटै भएपनि वृद्धाश्रमको लागि भावी दिनमा सक्दो सहयोग गरिने वचनवद्धता व्यक्त गर्नुभयो । हाल ७ जना वृद्धवृद्धाहरूले आश्रय लिइरहेको सो वृद्धाश्रमको समस्या, चुनौति र सम्भावित अवसर जस्ता विविध पक्षलाई समेटी भिक्षु कोण्डन्यले संक्षिप्त मन्तव्य राख्नुभयो । वृद्धवृद्धाहरू तथा त्यहाँ सेवा गर्नेहरूलाई समेत संस्थाले लत्ताकपडा एवं अन्य सामाग्री पनि सोही अवसरमा प्रदान गरे ।

पोखरेली उपासक हाल छाउनी निवासी सुरेन्द्र वज्राचार्य परिवारले दिवंगत माता जमुना वज्राचार्यको पुण्यस्मृतिमा रु. १०,०००-(दशहजार) वृद्धाश्रमलाई प्रदान गर्नुभएको छ । त्यस्तैगरी, वृद्धाश्रमका सदस्य श्रीमती बासन्तीदेवी वज्राचार्यका पति दिवंगत लोकदर्शन वज्राचार्यको पुण्यस्मृतिमा मासिक पुण्यकार्य गर्दै आएअनुरूप मंसिर १२ गतेका दिन वहाँको परिवारले वृद्धवृद्धाहरूलाई भोजन तथा पृष्ठमा समेटिएको सो पुस्तकमा बुद्धजीवनी तथा बुद्धकालीन समयका विविध घटनाहरूलाई समावेश गरिएको छ । पुस्तक अध्ययन गर्न ईच्छुक पाठकहरूले सम्पादक वा जीतापुर गन्धकुटी विहार, खोकनामा सम्पर्क राख्न सकिने छ ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक ७४ औं वर्षमा

९ मंसिर, काठमाडौं । संघउपनायक एवं अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका अध्यक्ष भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरको ७४ औं जन्मोत्सव विश्वशान्ति विहारमा सम्पन्न कथिनोत्सवको अवसरमा

मनाइयो । संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविर, इजरायल, बर्मालगायतका महामहिम राजदूत, लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयका उपकुलपति डा. त्रिरत्न मानन्धरलगायत विशिष्ट व्यक्तित्वहरूको उपस्थिति रहेको उक्त अवसरमा विश्वशान्ति विहारको वार्षिक उत्सव पनि परेको थियो ।

भिक्षु धर्ममूर्ति सम्मानित

९ मंसिर, पोखरा । वातावरण तथा विज्ञान प्रविधि मन्त्री डा. केशवमान शाक्यको प्रमुख आतिथ्यमा अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका उपाध्यक्ष एवं आनन्दकुटी विहार संस्थाका कार्यवाहक प्रमुख भिक्षु धर्ममूर्ति महास्थविरलाई कथिनोत्सवका अवसरमा "धर्मशीला विद्वत वृत्ति-२०६९"ले सम्मानित गरियो । पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रमा बुद्धधर्मको विकास र उत्थानका लागि योगदान पुऱ्याएबापत धर्मशीला बुद्ध विहार, पोखराका संस्थापिका दिवंगत अनागारिका धर्मशीलाको स्मृतिमा स्थापित "धर्मशीला विद्वत वृत्ति" बाट सम्मानित भिक्षु धर्ममूर्तिलाई नगद राशी रु. १५,०००/- सहित सम्मान-पत्र प्रदान गरियो । धार्मिक संघसंस्थाका विभिन्न पद तथा ओहदामा बसेर महत्वपूर्ण भूमिका एवं योगदान निभाउनुभएकोले वहाँलाई सो पदकले सम्मानित गरिएको हो । विद्वतवृत्तिका अध्यक्ष भिक्षु श्रद्धानन्द महास्थविरको सभापतित्वमा कार्यक्रम सम्पन्न भएको हो । अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका कार्यकारिणी सदस्य भिक्षु संघरक्षितलाई गतवर्ष सो विद्वतवृत्ति प्रदान गरिएको थियो ।

यस वर्षको कथिनोत्सव सम्पन्न

१३ मंसिर, काठमाडौं । कार्तिक १५ गते ढल्कोस्थित संघाराम विहारदेखि सुरु भएको यस वर्षको महान कथिनोत्सव मंसिर १३ गते पाटन बंगलामुखीस्थित यम्पि महाविहार, इबहीमा पुगेर सम्पन्न भयो । त्यस्तैगरी, उपत्यका बाहिरका पनौती बुद्ध विहार (काभ्रे), धर्मशीला बुद्धविहार (पोखरा), आनन्द विहार (पाल्पा) तथा लुम्बिनी क्षेत्रका विहारहरूमा पनि कथिनोत्सवका कार्यक्रमहरू सम्पन्न गरिएको छ । थेरवादी परम्पराअनुसार भिक्षुहरू तीन महिना (असार पूर्णिमा-आश्विन पूर्णिमा) सम्म एउटै विहारमा वर्षावास बसेपछि एक महिनासम्म विहार-विहारमा

कथिनोत्सवका कार्यक्रम तय गरिन्छ । अखिल नेपाल भिक्षु महासंघद्वारा लुम्बिनीमा निर्माणाधीन थेरवाद बुद्धविहार निर्माणार्थ विगतको वर्षमा भैँ यो वर्ष पनि अखिल नेपाल भिक्षु महासंघको निर्णयअनुरूप कथिनोत्सवमा सहभागी भिक्षु-श्रामणेरहरूबाट अनिवार्य रूपमा रु. २५०/-, विहार-विहारमा यथाश्रद्धा चन्दा दान तथा प्रतिअष्टपरिष्कार रु. १५००/- का दरले रकम संकलन गरियो । यस वर्ष कथिनमासभरि करिब २८,००,०००/- (अट्ठाइस लाख) रकम संकलन भएको जानकारी प्राप्त भएको छ । विहारको सर्वाङ्गिन विकासको लागि सहयोग पुग्ने मनसायले यस प्रकारको कार्यलाई अखिल नेपाल भिक्षु महासंघले आगामी वर्षहरूमा पनि निरन्तरता दिनुपर्ने भनी अधिकांश संघसदस्यहरूको रचनात्मक रायप्रति अ.ने.भि. महासंघको ध्यानाकृष्ट हुनु जरूरी देखिन्छ ।

कथिन दान सम्बन्धि विस्तृत जानकारी आगामी अंकमा प्रकाशित गरिनेछ ।

लुम्बिनी बौ.वि.वि.को आठौं वार्षिकोत्सव

१४ मंसिर । शिक्षामन्त्री एवं लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयका कुलपति दिनानाथ शर्माको प्रमुख आतिथ्यमा लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयको आठौं वार्षिकोत्सव कार्यक्रम सम्पन्न भयो । प्रमुख अतिथि मन्त्री शर्मा, विशेष अतिथि वातावरण, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्री डा. केशवमान शाक्य, लु.बौ.वि.वि.का रजिष्ट्रार, डिन डा. शंकर थापा, थेरवाद बुद्धिष्ट एकेडेमिका प्रिन्सिपल धर्माचार्य भिक्षु ज्ञानपूर्णि क महास्थविर, संस्कृतिविद् सत्यमोहन जोशीलगायतले सो कार्यक्रममा मन्तव्य व्यक्त गर्नुभयो । विश्वविद्यालयका उपकुलपति प्रा. डा. त्रिरत्न मानन्धरको सभापतित्वमा सो सभा सम्पन्न भयो ।

भिक्षुहरू बुद्धगया प्रस्थान

१५ मंसिर, काठमाडौं । बुद्धगयामा प्रत्येक वर्ष आयोजना भइरहेको आठौं त्रिपिटक सञ्जायना पाठमा यस वर्ष अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका उपाध्यक्ष भिक्षु धर्ममूर्तिको नेतृत्वमा ३० जना नेपाली भिक्षु-श्रामणेरहरू बुद्धगया प्रस्थान गरेका छन् । International Tipitaka Chanting Council and Light of Buddhadharma Foundation International को संयुक्त आयोजनामा सो त्रिपिटक सञ्जायना कार्यक्रम संचालन भइरहेको छ ।

धर्मोदय सभा ६९ वर्षमा प्रवेश

१५ मंसिर, काठमाडौं । नेपालको प्रतिष्ठित एवं जेठो मानिने पुरानो, राष्ट्रिय तथा अन्तरराष्ट्रिय बौद्ध संस्था धर्मोदय सभाको ६९ औं वार्षिकोत्सव भृकुटीमण्डपस्थित बुद्धविहारमा सम्पन्न गरियो । प्रमुख अतिथि संघनायक एवं सभाका पूर्व अध्यक्ष भिक्षु अश्वघोष महास्थविर एवं आमन्त्रित विशिष्ट अतिथिहरूले बोधिदीपमा दीप-प्रज्वलन गरी कार्यक्रमको विधिवत रूपमा शुभारम्भ गर्नुभयो । भगवान् बुद्धका चतुर्आर्यसत्यजस्ता महत्वपूर्ण शिक्षाहरू राजनीतिक दलका शीर्ष नेताहरूसम्म पुऱ्याउनुपर्ने र धर्मोदय सभाको स्थापना कुन अवस्थामा कसरी भएको हो भन्ने कुरालाई बिर्सन नहुने भन्नुहुँदै प्रमुख अतिथिले बीचमा प्यारालाइसिस भइसकेको संस्थालाई भिक्षु अमृतानन्दले इन्जेक्सन

लगाउनुभई संस्थाले पुनर्जीवन प्राप्त गरेको पनि स्मरण गर्नुभयो । कार्यक्रममा विशेष अतिथि वातावरण विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्री डा. केशवमान शाक्यले धर्मोदय सभा बौद्धहरूको सरोकारवाला संस्था भएकोले त्यहीअनुरूप भूमिका निभाउनुपर्ने र आफ्नो समुदायको हकअधिकारको लड्नुपर्ने कुरामा जोड दिनुभयो । त्यस्तैगरी, लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयका उपकुलपति प्रा. डा. त्रिरत्न मानन्धर, संस्थाका सल्लाहकार प्रा. सुवर्ण शाक्य, उपाध्यक्ष नानी मैया मानन्धर, महासचिव रत्नमान शाक्य, लोक बहादुर शाक्यलगायतले राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को तथ्यांकमा बौद्धहरूको संख्या घटेको सम्बन्धमा चर्चा गर्नुभयो । सो सभा संस्थाका वरिष्ठ उपाध्यक्ष लक्ष्मीदास मानन्धरको सभापतित्वमा सम्पन्न भयो ।

नेपाल भाषामा अभिधर्मपिटक

दक्षिण एसियाका मुलुकहरूको कुनै पनि भाषामा अनुवाद हुन नसकेको बुद्धधर्मको मूल प्रामाणिक ग्रन्थ त्रिपिटकअन्तर्गत अभिधर्मपिटक (चित्त, चेतसिक, रूप र निवारणका बारे गहन आध्यामिक ज्ञान) नेपाल भाषामा अनुवाद भएको छ । वीरपूर्ण पुस्तक संग्रहालय ललितपुर गाबहालको अगुवाईमा सो अनुवाद भएको हो । धम्मसंगीनी, विभङ्ग, धातुकथा, पुग्गलपञ्जति, कथावत्यु, यमक, पड्डान पाली गरी सातवटामा विभाजित अभिधम्मअन्तर्गतको १३ वटा ग्रन्थ अनुवादकार्य पुरा गरेको हो । त्रिपिटकअन्तर्गत सूत्रत्रिपिटकको (बुद्धका शील, सदाचार, व्यावहारिक शिक्षा र सैद्धान्तिक ज्ञान समेटिएको) अन्तर्गत दीघनिकाय, मज्झिमनिकाय र संयुत्तनिकाय हिन्दी, सिंहलीलगायत भाषामा रहेपनि अभिधम्मको भने हालसम्म अनुवाद भएको छैन । यस अवस्थामा अनुवाद भएको सो ग्रन्थ नेपालमा बुद्धधर्मको विकास र विस्तारमा ठूलै टेवा पुग्ने विश्वास गरिएको छ । नेपाल बुद्धको जन्मभूमि भएर बुद्धधर्मको मूल प्रामाणिक ग्रन्थ त्रिपिटक नेपालमा बोलिने कुनैपनि भाषामा नरहेकोलाई मध्यनजर गरी सो अनुवाद कार्य दुई वर्षअघि शुरु गरिएको हो । संग्रहालयका अध्यक्ष दुण्डबहादुर वज्राचार्यको आफ्नै स्रोत र साधनमा अनुवाद कार्य शुरु भएको हो । अनुवाद गर्न अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका महासचिव एवं बौद्ध विद्वान भिक्षु कोण्डन्यको संयोजकत्वमा गठित दर्जनौं भिक्षुहरूको छुट्टाछुट्टै समूह बनाई अनुवाद कार्य शुरु गरिएको संग्रहालयले जनाएको छ । "लामो समयदेखि बुद्धका सारा उपदेश संग्रहित त्रिपिटक नेपाल र नेपाली भाषामा अनुवाद गर्ने लक्ष्य थियो, सोहीअनुरूप कार्य शुरु गरेको अध्यक्ष वज्राचार्यले भन्नुभयो । यसअघि अध्यक्ष वज्राचार्यको अनुवाद र सम्पादनमा त्रिपिटकको सूत्रपिटक (बुद्धका शील, सदाचार, व्यावहारिक शिक्षा र सैद्धान्तिक ज्ञान समेटिएको) अन्तर्गत दीघनिकाय, मज्झिमनिकाय र संयुत्तनिकाय नेपाली र नेपाल भाषामा प्रकाशित भइसकेको छ । यसैगरी सूत्रपिटकका केही ग्रन्थहरू र विनयपिटक (भिक्षु-भिक्षुणीको विनय रहेको) अनुवाद कार्य भइरहेको संग्रहालयले जनाएको छ । "ती बाँकी रहेका सबै ग्रन्थहरू अनुवाद गरेर त्रिपिटकको पूर्णसेट नै प्रकाशित गर्नेछौं" अध्यक्ष वज्राचार्यले भन्नुभयो- त्यसपछि त्रिपिटक ई-बुकमा राखिनेछ जसले गर्दा बुद्धधर्मको अध्ययन गर्न श्रीलंका, थाईल्याण्ड, म्यानमारलगायत देशमा नेपालीहरू जानैपर्ने अवस्था पनि अन्त्य हुनेछ ।

जनजातिद्वारा जनगणना तथ्यांक अस्वीकार

१७ मंसिर, काठमाडौं । नेपाल आदिवासी जनजाति महासंघले राष्ट्रिय जनगणना २०६८ मा जनजातिको सही तथ्यांक नआएको भन्दै तथ्यांक पुस्तिका जलाएको छ । मंसिर १० गते सार्वजनिक गरिएको तथ्यांकमा आपत्ति जनाउँदै महासंघको टोलीले थापाथलीस्थित तथ्यांक विभाग घेराउसमेत गरेको थियो । आदिवासी जनजातिको जिल्ला र वडा तहसम्मको जनसंख्या, उनीहरूले बोल्ने मातृभाषाको सही पहिचान र तथ्यांक पुनरावलोकन गर्न राष्ट्रिय स्तरको संयन्त्र निर्माणको माग अधिसाई महासंघले विभागमा ज्ञापनपत्र समेत बुझाएको छ ।

महासंघका अनुसार विभिन्न माग उल्लेख गरिएको ज्ञापनपत्र प्रधानमन्त्रीसम्म पुऱ्याउने विभागले प्रतिबद्धता जनाएको छ । सरकारले सूचीकृत गरेको ५९ मध्ये १२ जातिको गणना नभएको उसको दाबी छ । 'दोलखाको सुरी गा.वि.सका सुरेलगायत लार्के ह्वालुङ, तोडवे, तीन गाउँले, चार गाउँले, मार्फाली, थकाली, सियारलगायत जनजाति छुटेका छन्'

महासंघका महासचिव आडकाजी शेर्पाले भने 'कि यी सबै नेपाली नागरिक होइनन् ?'

बौद्ध धर्मावलम्बी घटेको तथ्यांकप्रति पनि महासंघले असन्तुष्टि जनाएको छ । जनगणनाअनुसार नेपालमा ८१.३ प्रतिशत हिन्दु र ९ प्रतिशत बौद्ध देखिएका छन् । 'गुरुङ्ग, तामाङ, शेर्पालगायत हिमाली आदिवासी, केही नेवार, थारु र मगर जाति करिब २५ प्रतिशतले बौद्ध धर्म मान्छन् । तर ९ प्रतिशत मात्र देखाइएको छ,' शेर्पाले तर्क गरे, 'भलै नेपालमा हिन्दु धर्मावलम्बीको संख्या धेरै छ । तर बुद्धिष्टको संख्या कसरी घट्छ ?'

पहिचानसहितको संघीय प्रदेश निर्माणका मुद्दा कमजोर बनाउने नियतले गणनामा वास्तविक तथ्यांक नसमेटिएको महासंघको आरोप छ । साता दिन

अध्ययन गरेर तथ्यांक गलत भएको ठहर गरेका हौं ।' महासंघका अध्यक्ष राजकुमार लेखीले तथ्यांक संकलनकर्ताले नियतवश जनजातिलाई छुटाइएकाले विरोधमा देशभर एक महिने कार्यक्रम सुरु गरिएको बताए । जनजातिको संख्या घटाएको मात्र नभई जनगणना तथ्यांकमा १० जातिको सूची नै हटाएको आरोप लगाए । उनका अनुसार काठमाडौंसहति १० जिल्लामा सोही दिन प्रतिवेदन जलाउनुका साथै विरोध कार्यक्रम भएका छन् । विभागमा केहीबेर धर्ना र नाराबाजीसमेत भएको थियो ।

विभागले भने जनगणनाको तथ्यांक आधाकारिक रहेको दाबी गरेको छ । 'हाम्रो तर्फबाट हामीले गरिसकेका छौं,' विभागका प्रवक्ता तथा उपमहानिर्देशक विकास विष्टले भने, 'जनगणनाको स्तर मापन गरिसकेपछि पनि यसलाई प्रष्ट्याएका छौं ।' जनगणनामा जनजातिका हिसाबले नभई जातजातिका अनुसार नतिजा आउने उनले बताए ।

सूचना

ज्ञानकीर्ति विहार, नयाँबजारमा प्रत्येक महिनाको तेस्रो शनिबार एकदिने ध्यान शिविर संचालन भइरहेको छ । सो ध्यान शिविरमा सहभागी हुन ईच्छुक महानुभावहरूले ज्ञानकीर्ति विहार, नयाँबजार अथवा विहारको फोन नं. ४३५८९९३ मा सम्पर्क गर्नसक्नुहुनेछ ।